

Glina kao likovni materijal u primarnom obrazovanju

Liović, Nika

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:969597>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Nika Liović

**GLINA KAO LIKOVNI MATERIJAL U PRIMARNOM
OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2023.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Nika Liović

**GLINA KAO LIKOVNI MATERIJAL U PRIMARNOM
OBRAZOVANJU**

Diplomski rad

Mentor rada:

doc. mr. art. Ivana Gagić Kičinbači

Zagreb, rujan, 2023.

Sadržaj

Sažetak	
Summary	
1. Uvod.....	1
2. Glina kao oblikovni materijal.....	2
2.1. Povijesni pregled.....	2
2.2. Keramika u Hrvatskoj	7
2.3. Odabrani radovi suvremene hrvatske keramike	8
3. Glina kao likovni materijal u primarnom obrazovanju	10
3.1. Oblikovanje gline	10
3.2. Oblikovanje glinom u nastavi	12
3.3. Art terapija i glina	12
4. Likovne radionice – iskustvo rada s glinom u nastavnom procesu	14
4.1. Postupak planiranja i realizacije nastavnih jedinica	15
4.1.1. Prva likovna radionica	16
4.1.2. Druga likovna radionica	21
4.2. Analiza provedenih nastavnih aktivnosti.....	27
4.2.1. Usmeni upitnici.....	29
4.2.2. Pisani upitnik.....	35
4.2.3. Istaknutiji učenički odgovori	37
4.3. Analiza učeničkih radova	42
5. Zaključak.....	51
Literatura	52
Prilozi	54

Sažetak

Kiparstvo je umjetnost koja datira još od doba prapovijesti. Mijenjalo se s nadolazećim kulturama i iste nadživjelo, odražavajući razvoj civilizacije. Materijali koje kipari oblikuju su prirodni ili umjetni te ih diferenciramo po stupnju tvrdoće na meke, tvrde i polutvrde materijale. Glina je kiparska tehnika koju svrstavamo pod prirodne i meke materijale te se može oblikovati rukom, različitim alatima ili upotrebom strojeva. Prema brojnim istraživanjima, glina povoljno djeluje na razvoj motorike te je ujedno i medij koji je veoma prisutan u području art terapije. Art terapija je pristup koji koristi različite elemente umjetnosti s ciljem utjecanja na zdravlje pojedinca te se, između ostalog, može primjenjivati u odgojno-obrazovnim procesima u primarnom obrazovanju. Glina je nepravедno zapostavljena i zamijenjena glinamolom na satima Likovne kulture u razrednoj nastavi. Ovaj materijal nije stran djeci, jer se ona s njim susreću u ranom djetinjstvu, igrajući se blatom u prirodi. Djeca primanjem gline u ruke započinju proučavanje tog materijala, često spontano otkrivajući različite mogućnosti njezina oblikovanja i modeliranja putem igre. Praktični dio ovoga rada odnosi se na likovne radionice modeliranja i građenja glinom, provedene s učenicima trećeg razreda. Polazište i inspiracija likovnim radionicama nalaze se u prirodnim ljepotama otoka Raba – morskome dnu i geološki raznolikim plažama te šumama i planinarskim stazama. S namjerom ostvarivanja višedimenzionalnog doživljaja rada glinom te doticanja s područjem art terapije, s učenicima su provedene dramske igre i vježbe, ponegdje uz pomoć pokreta te uvijek uz prisutnost glazbe. Cilj provedenih aktivnosti je otkrivanje rada glinom počevši s uzimanjem gline odlamanjem, pomoću žice, pa sve do raspremanja radnoga prostora. Analiza likovnih radionica provodila se usmenim upitnicima te pisanim upitnikom na kraju druge likovne radionice. Po završetku ciklusa radionica, likovni su se radovi učenika položili u izložbeni prostor koji čini „plažu“ trećeg razreda osnovne škole u kojem su radionice provedene. Izložbeni postav trajno je izložen u prostoru učionice.

Ključne riječi: glina, keramika, kiparstvo, art terapija, likovne radionice, Likovna kultura

Summary

Clay as an Art Material in Primary Education

Sculpting is a type of art, one which has been alive since the prehistoric age, and which has been changing, growing with, and outgrowing various civilizations. The materials that sculptors work with can be natural or synthetic and are differentiated by their degree of hardness as soft, hard and semi-hard materials. Clay is a sculptural technique classified as a natural and soft material, and can be shaped differently – by hands, tools or machines. According to numerous studies, clay has a positive effect on the development of motor skills, while simultaneously being a medium used in the field of art therapy. Art therapy is an approach that contains various elements of art with the aim of influencing the health of the individual and, among other things, can be applied in educational processes in lower primary. Clay is often unfairly neglected and replaced with clay mol in Art classes. This material is already well known to children because they encounter it in early childhood, while playing with mud in nature. By interacting with clay, children begin the game of studying this material, while unconsciously learning the varieties of its shaping and modeling. The methods employed in this research refer to the conduction of art workshops. These workshops were conducted in modelling and shaping clay and were carried out with third grade students. The starting point and inspiration for the workshops is the natural beauty of the Island of Rab – from its seabed and geologically diverse beaches through its forests and hiking trails. Certain drama techniques were conducted with the students, along with movement and music, where the intention was to achieve the multifaceted experience of working with clay and entering the domain of art therapy. The aim of workshops was to fulfill the entire process of working with clay, starting with the preparation of clay and ending with the cleaning up of the workspace. Analyses of the workshops were conducted in the form of oral questionnaires at the end of each workshop, as well as a written questionnaire at the end of the last workshop. Upon completion, the students' art works were placed in the exhibition space located in their classroom.

Keywords: clay, ceramics, sculpting, art therapy, art workshops, Arts

1. Uvod

Gamulin kiparstvo naziva umjetnošću oblikovanja čija nastala kiparska djela (1999) postoje u *prostoru* i traju u *vremenu*. Nastali kiparski oblici nazivaju se skulpturama iz kojih slijedi daljnja podjela na reljef i punu plastiku te ponegdje i na arhitekturnu plastiku. Kiparske tehnike obilježava trodimenzionalnost, odnosno, oblikovanje volumena. Volumen i prostor u bliskom su odnosu – prostor je njegov sastavni dio ili ga omotava. Različiti su materijali kojima se volumen i prostor mogu oblikovati. Jedan od najpoznatijih načina oblikovanja jest modeliranje. Glinu svrstavamo u tradicionalne tehnike i meke materijale koji se ručno ili uz pomoć alata oblikuju, odnosno, modeliraju.

Glina je jedan od prvih medija s kojim se čovječanstvo susreće. Materijal je koji nudi široki spektar oblikovanja te se s njom upoznajemo već u djetinjstvu, igrajući se s blatom. Ona „govori o osnovnim čovjekovim potrebama da dodiruje zemlju koja je izvor života.“ (Young Children, 1999, 30) Daljnjom obradom gline nastaju keramički proizvodi. Razvoj keramike započinje u prapovijesno doba, a „najveći su utjecaj na današnju keramiku ostavile vrste paljenja poput terakote, fajanse/majolike, kamenine, kamenjače i porculana različitih stilskih izraza u različitim kulturama.“ (Kuhar, 2014, 19) Hume (2014) opisuje keramiku kao zanat i finu umjetnost. Zanat podrazumijeva, prema autorici, izradu uporabne keramike poput zdjela, dok keramika kao fina umjetnost podrazumijeva keramičke skulpture ili vaze i slično. Prednosti rada glinom su mnogobrojne, od razvoja motorike (Bošnjak i sur.) do smirivanja i osjećaja opuštenosti (Rogulj).

Susretanjem s glinom na satima Likovne kulture učenik se „taktilnim istraživanjima i izražavanjem u glini, stvaranjem oblika oplemenjuje, razvija osjećaj za lijepo i skladno, ali i osjećaj da vlastitim snagama i sposobnostima može izraziti sebe spontanim i originalnim rješenjima.“ (Kučina, 2004, 23) Rad glinom podrazumijeva čitavi proces koji započinje već uzimanjem prvog komada gline pomoću žice ili pak, u slučaju ovoga rada, emocionalno, putem dramskih igara i vježbi. Uvodni ili motivacijski dio sata ključan je trenutak u kojem je potrebno pridobiti pozornost učenika te njihov interes za ostatak sadržaja tijekom nastavnoga procesa. Dramske vježbe kojima se potiče dramsko izražavanje u tome mogu pomoći. Iznimno veliku ulogu ima i glazba koja nevjerojatnom lakoćom zadire i utječe na ponašanje pojedinca. Nužno je spomenuti i ples, odnosno pokret, kao medij koji nudi pojedincu slobodu kretanja i dobivanja osjećaja za prostor. Podjednako dramske vježbe, glazba i pokret imaju terapijski učinak na pojedinca i samo su neki od elemenata umjetnosti kojima se art terapija

služi. Jugović i sur. ističu utemeljenje art terapije „na ideji da kreativni izraz nosi terapijski učinak bez obzira na to je li riječ o likovnoj praksi profesionalnog umjetnika ili pojedinca bez stručne naobrazbe i tehničke vještine.“ (Jugović, 2022, 248) Prema svemu navedenom, Rogulj ističe: „Djetetu je dovoljno ponuditi glinu i ono vrlo brzo kreće u istraživanje njezinih svojstava i kvaliteta“ (Rogulj, 2010, 33). Svi navedeni elementi art terapije kao i potreba učenika da samostalno istražuje u radu s glinom, polazište su ovoga rada.

2. Glina kao oblikovni materijal

Prema riječima Vladimira Kučine, „Keramika je kroz povijest bila čovjekov pratilac, ljepota u radosti i tuzi, u siromaštvu i izobilju, da bi se na kraju života i sam čovjek sjedinio s elementima od kojih je stvarao svoje keramičke oblike.“ (Kučina, 2004, 63) Autor (2004) ističe kako se ne može se sa sigurnošću reći kada je točno čovjek počeo prikazivati svoju okolinu, ali oblikovanje gline, odnosno keramika, prirodni je i održivi dokaz ostavštine prapovijesnih ljudi. Pojavom stalnih prebivališta javlja se i potreba za uporabnim predmetima (2004), čime njihova svrha postaje korisnost.

2.1. Povijesni pregled

Počeci intenzivnijih dodira s glinom javljaju se već u doba prapovijesti, točnije u mlađe kameno doba (neolitik) koje se još naziva i zemljano doba „zbog uloge zemlje u čovjekovu životu“ (Jakubin, 2007, 4). Čovjek prelazi s lova na ratarstvo te obrađuje zemlju i istu koristi u svrhe građevnog materijala. Janson ističe: „Iskapanja su otkrila kameno oruđe visoke tehničke doradenosti i ljepote oblika, te bezbroj glinenih posuda prekrivenih apstraktnim dekorativnim uzorcima...“ (Janson, 2013, 54) U ovom razdoblju, kod Catal Huyuka i Cernavode, nastali su kipići od pečene gline zvani *Božice plodnosti*. Posebnosti kipića iz Cernavode odlikuju, prema Jansonu (2013), jednostavnošću prikazanog ženskog tijela s njegovim tipičnim značajkama, no bez prikaza glave: „Glatka udubljenja leđa naglašavaju oblinu i izbočenost bedara, trbuha, ruku i grudi.“ (Janson, 2013, 57)

U bakreno i brončano doba pojavljuje se lončarsko kolo (2007), a u skladu s tim i izrada keramičkog posuđa na istom te su „svi nalazi tipski, jednaki na cijelom europskom području.“ (Jakubin, 2007, 6). Halštatsku kulturu željeznog doba odlikuju keramike „oštrih bridova i tamnih boja“ koje se mogu vidjeti na ornamentima, a krivulje su prikazane asimetrično (Janson, 2007, 6).

Među prvim drevnim civilizacijama, prema Jakubinu, nalazi se Mezopotamija u kojoj pojavom pisma započinje povijesno razdoblje – nađene su najstarije knjige pisane na glinenim pločicama (2007). U Babiloniji su se izrađivali i glineni valjci kojima se pisalo po glinenim pločicama, zbog čega su i postojale knjižnice glinenih pločica i valjaka, a na njima su se nalazili, prema Kučini, zapisi o trgovačkim poslovima te problemi u području matematike (geometrije). Kučina ističe: „Osim pločica, Asirci i Babilonci oblikovali su kipiće, vaze, tanjuriće i zdjelice, a oslikavali su ih motivima životinja i stiliziranih ljudskih figura.“ (Kučina, 2004, 65) Iako, „dok su Asirci koristili klesane kamene plohe, novobabilonci su ih zamijenili pečenom i glaziranom opekrom.“ (Janson, 2013, 91) Kučina napominje da je malo toga sačuvano zbog krhke građe; gradilo se uglavnom opekrom osušenom na suncu što je predstavljalo problem kod pojave vode stoga su kasnije počeli koristiti peći za graditeljske svrhe. Što se tiče razvoja graditeljstva, Jakubin ističe „pronazak opeke sušene na suncu, pečene u vatri i pocakljene,“ (Jakubin, 2007, 7) – zidovi su bili od opeke s potpornjima (pilastri), a katovi svakoga zigurata bili su druge boje ukrašeni pocakljenom (glaziranom) opekrom. Korištene su tri boje – crna za donji dio hrama, crvena za najviše dijelove i modra za završetak hrama. Upravo te boje glazirane opeke imale su „simbolično značenje: smrt, život i nebo sa Suncem, prema vjerovanju – izvorom života.“ (Kučina, 2004, 67) U području kiparstva također se mogu pronaći reljefi od glazirane opeke, a posebnu ljepotu nose oni na zidovima palača u Babilonu i Susi (2004). Keramičkim zidnim slikama je „izbjegavana jednoličnost praznih ploha, a ritam u prostoru stvaran je ornamentima biljaka, ljudi i životinja.“ (Kučina, 2004, 67)

Izrada i upotreba keramike zahvaća i područje Egipta te čitavu egipatsku umjetnost karakterizira „kombinacija geometrijske pravilnosti i istančane vjernosti prirodi.“ (Gombrich, 1999, 58) Na zidovima piramida pronađene su „zidne slike koje prikazuju egipatske lončare kako rade na lončarskom kolu“ (Kučina, 2004, 68) te su pronađeni i poneki keramički oblici prema kojima se može zaključiti da se upotrebljavalo lončarsko kolo. Oblikovanje na kolu bio je posao određenog čovjeka, a ostatak ljudi oblike je radio ručno uz pomoć glinenih spirala i djelomično modeliranjem (2004). Autor ističe: „Izrađivali su zdjele i ćupove, a ukrašavali su ih otiskivanjem prsta ili tvrdog predmeta u još mokru glinu, a zatim ih pekli u primitivnim pećima.“ (Kučina, 2004, 68) U ovom razdoblju također su građene nastambe od opeke koja se peče na suncu, a egipatsko pismo se, između ostalog, nalazilo i na kasnije pečenim glinenim pločicama s ispisanim matematičkim sadržajima. Radovi ove umjetnosti predstavljaju „figuralne stilizacije životinja i faraona te su glazirani glazurom poznatom kao *egipatska*

plava.“ (Kučina, 2004, 68) Važno je spomenuti i pojavu bijele gline koja je ponudila osobit sjaj izrađenim radovima; na plavim podlogama (2004) mogli su se naći egipatski simboli i znakovi, listovi lotosa, šakali, sokoli i slično te se glazirana keramika koristila za izradu statueta, nakita i ornamenata izrađenih upravo tom plavom glazurom. Najbolje očuvane vaze (urne) su one u kojima su Egipćani pohranjivali utrobe pokojnika. Također, „uobičajen oblik grobnica bila je mastaba, četvrtast humak obložen opekom ili kamenom, iznad pogrebne odaje duboko ispod zemlje povezane i otvorom s humkom.“ (Janson, 2013, 64) U grobnice su postavljali i glinene kipove slugu jer su vjerovali da „duh pokojnika stanuje u kipu.“ (Jakubin, 2007, 9)

Spominje se i kretska umjetnost u kojoj prevladavaju oslikane vaze; „Iz tog razdoblja poznate su vaze *kamares*, 1850. – 1700. godine pr. Krista, tankih stijenki, od fine gline, ukrašene živim bojama i motivima spiralnih linija, listovima palmi itd.“ (Kučina, 2004, 69) Iza njih slijede vaze s „bogatijim likovnim motivima i naturalističkim prikazima morskoga i životinjskoga svijeta“ te „glinene pečene pločice ispisane kretskim pismom...“ (Kučina, 2004, 69) Kretsku keramičku umjetnost odlikuju i predmeti svakodnevne uporabe poput glinenih vrčeva te vaza posuda koje karakteriziraju sloboda i maštovitost, odnosno, „asimetrični raspored likova i ornamenata – nema pojaseva (slobodno širenje po površini) – jedinstveni primjeri u cijeloj povijesti lončarstva.“ (Jakubin, 2007, 10)

Keramička umjetnost antičke Grčke spominje se samo usput, uz druge grane umjetnosti toga razdoblja. Temelji ove grane grčke umjetnosti postavljeni su u Egiptu, uporabom lončarskoga kola. Riječ *keramika*, prema Kučini (2004), potječe iz grčkoga jezika i predstavlja lončarske vještine, a povlašteni položaj dobiva upravo u Grčkoj. Početke „grčke umjetnosti keramike karakteriziraju i osnovni oblici – urne, posude za pepeo heroja oslikane geometrijskim ornamentom, vaze i amfore koje su oslikane meandrima, trokutima i krugovima, krater, posuda širokog otvora s dvije ručke, umjetnički oslikana.“ (Kučina, 2004, 71) Geometrijski stil predstavlja slikarstvo na vazama gdje su „ljudske figure naslikane u nizovima, crnom bojom i svedene na osnovne geometrijske oblike, a ostali su ukrasi geometrijski ornamenti ili elementi geometrijskog podrijetla.“ (Kučina, 2004, 71) Kasnije dolazi vrijeme *dipilonskih vaza* i amfora, također keramike karakteristične za geometrijski stil, oslikane smeđom bojom s ravnotežom poprečnih i paralelnih elemenata. Janson (2013) navodi i orijentalni stil koji kasnije dolazi na mjesto geometrijskoga te ga karakteriziraju „novi motivi zaobljenih linija – spirale, isprepletene vrpce, palmete i rozete.“ (Janson, 2013. 113) Janson (2013) geometrijski stil naziva stabilnim i dosljednim, a orijentalni razdobljem

eksperimentiranja i prijelaza. Veliki broj centara u Grčkoj bavio se proizvodnjom keramike: Rhodos, Melos, Kreta pa i Atena za koju su karakteristične vaze s crnim figurama na svijetlocrvenoj pozadini, takozvane *francois* vaze, po Kučini, ili stil crnih figura, po Jansonu. Slijedi razdoblje strogog stila koje donosi novi način slikanja na vazama: „crvene figure izdižu se sa sjajne crne ili katkad bijele pozadine...“ (Kučina, 2004, 71), što je po Jansonu (2013) stil crvenih figura. U aleksandrijskom razdoblju pak prevladavaju plavkaste i ružičaste nijanse, ističe Kučina. Važno je spomenuti da je grčka keramika pečena na otvorenoj vatri, što predstavlja terakotu, a ista se ukrašavala crtežom i polirala (2004). Od uporabne keramike česte su izrade hidrije, trihtera, ampera, kantarosa i ritona, a od ukrasne keramike tanagre koje su predstavljale razne statuete ljudi i životinja, a izlagale su se u domovima i služile su kao predmet darivanja. Lekitosi su „bijele vaze s crtežom, namijenjene kultu mrtvih“ te predstavljaju „punu afirmaciju grčke keramike.“ (Kučina, 2004, 73) Janson (2013) pak ističe amfore kao glavne oblike posuda te njezine inačice – pelike i stannos, ali i oinochoe, odnosno posude za vodu. Vino se pilo iz posude zvane kalyx (kantaros) ili iz posude skyphos. Janson od uporabne keramike spominje lekythos i aryballos te ističe da je „svaki tip posude bio izvrsno prilagođen svojoj namjeni, koja se odrazila i u samom obliku posude.“ (Janson, 2013, 111) „Izrada i ukrašavanje vaza bile su dvije odvojene struke“, prenosi Janson, „iako su ponekad i najbolji slikari bili lončari.“ (Janson, 2013, 111)

Etrusku umjetnost (2004) odlikuju kipovi i monumentalni sarkofazi od gline te male urne s likovima pokojnika na poklopcima od terakote. Janson ističe: „Postupno su glinene urne poprimile ljudski oblik. Poklopac je preoblikovan u pokojnikovu glavu, a trup posude u tjelesna obilježja...“ (Janson, 2013, 167) Vidljiv je utjecaj grčke umjetnosti, ističe Kučina, od detalja slikanih na crnoj podlozi, ali „obogaćenih okerom i bijelosmeđim premazima, s motivima zagrobnog života.“ (Kučina, 2004, 74) Tada se pojavljuje i crna keramika, terra nigra te crvena keramika, terra sigillata te se njihova uporaba nastavlja razvijati u Rimu.

Rimska umjetnost, prema Kučini (2004), predstavlja obogaćeni spoj grčke i etruske umjetnosti. Grčke vaze zamjenjuju svjetiljke uljarice s „osobito izraženom senzualno modeliranom reljefnom plastikom malog formata.“ (Kučina, 2004, 74) Kao što je već spomenuto, keramika se razvija pod nazivom terra sigillata i terra nigra. Crvena keramika podrazumijeva „obradu keramike utiskivanjem pečata u još mokru glinu“, a crnu keramiku „obilježava tamna boja crijepa.“ (Kučina, 2004, 75) Janson (2013) spominje uporabu gline u svrhe rimskoga graditeljstva no ista nema pretjerano značajnu ulogu u tom području.

Stvaralaštvo keramike ponovno je potisnuto, navodi Kučina, drugim zastupljenijim umjetnostima rimskoga doba zbog čega nisu ostavljena nikakva značajnija djela.

Kučina spominje neolitsko lončarstvo Kine koje donosi „sličnosti s kretsko-mikenskim kulturnim krugom.“ (Kučina, 2004, 75) Od uporabne keramike autor navodi „lončarsko posuđe od finoiznatog materijala oslikano ritmički raspoređenim geometrijskim ornamentom.“ (Kučina, 2004, 75) Trgovanjem su lončarsko kolo i olovna glazura stigli do Kine zbog čega se razdoblje keramike u Kini dijeli na neglazirano i glazirano (2004). Kučina ističe kako neglaziranoj keramici „pripadaju vaze s otiscima prsta ili nizovima koji su nastali utiskivanjem, a osobito su poznate posude na tri noge, tamnog crijepa, s ručkama i visokim grlom...“ (Kučina, 2004, 75) Potom glazirano razdoblje koje predstavlja, „fina keramika izrađena na kolu, glazirana jednostavnim glazurama i oslikana spiralnim motivima, pečena na višoj temperaturi.“ (Kučina, 2007, 75) Za vrijeme dinastija Shang, Han, šest dinastija, Tang, Sung, Ming i Ching (2004) keramika je oplemenjena bojama i oblicima; koristi se uporabna, grobna, figuralna i građevna keramika te je započeta proizvodnja porculana. Vladimir Kučina u „Oblikovanju keramike“ ističe i posebnosti svake pojedine dinastije te razvoja prateće keramike.

U renesansnoj Italiji „poznati su keramički reljefi u terakoti kao građevna ornamentika, a u okolici Faenze bila je poznata i glazura s metalnim oksidima na bijelom crijepu.“ (Kučina, 2004, 83) Ponovno je prisutna tehnika majolike u velikim glaziranim keramičkim reljefima – „Likovi u reljefu obično su polufigure, portreti vjerni predlošku i čisti u oblikovanju karaktera. U kontrastu svečanog bijelila glazure na figuri koja je na svijetloplavoj pozadini okvir okružuju anđeli ili vijenci cvijeća i plodova.“ (Kučina, 2004, 85) U 16. stoljeću radile su se vaze, vrčevi i apotekarsko posuđe (2004) te se uz tehniku majolike primjenjivala i tehnika fajanse. Tehnika je dobila ime po gradu Faenzi, „gdje se izrađivala glinena roba od bijeloga pečenog poroznog crijepa, podglazurno je oslikavana oksidima i prekrivena prozirnom glazurom.“ (Kučina, 2004, 86) U Francuskoj se od 10. do 14. stoljeća razvijala keramika s tehnikom olovnih glazura (2004) te je bila iznimno popularna. Uglavnom je rađena uporabna keramika, ali koristila se i u graditeljstvu za ukrašavanje – dekorativne ploče bile su grupirane u cvjetne motive ili rozete. Razdoblje renesanse zahvatilo je i druge zemlje no one nisu navedene zato što se glina nije intenzivno upotrebljavala.

2.2. *Keramika u Hrvatskoj*

Keramika u Hrvatskoj datira još od doba neolitika. Na području sjeverne Hrvatske, keramički predmeti „ukrašeni su rustičnom strukturom, otiscima noktiju ili crtanim i urezanim geometrijskim motivima, koji svojim nizanjem dobivaju značenje bilješke, a drugi, primorski, ukrašeni otiscima školjki i pravilnim geometrijskim oblicima, što upućuje na to da su tadašnji majstori vjerojatno na keramici primijenili iskustvo rada s drvom koje su prenijeli na glinu.“ (Kučina, 2004, 102) Oblikovanje keramike, prema Kučini, usavršava se u srednjem vijeku te se širi izbor uporabnih oblika. Na rad keramikom utječu „srednjoeuropski proizvodi razvijeni na rimskom naslijeđu.“ (Kučina, 2004, 102) Zabilježeno je i postojanje majstora lončara što potvrđuje izraženu keramičku tradiciju na tlu Hrvatske. Do 17. stoljeća uglavnom su se proizvodili „keramički uporabni oblici, ćupovi, vrčevi, zdjele, peći itd., a najčešće su ukrašeni geometrijskim ukrasima koji su otisnuti ili urezani, a zatim glazirani smeđom ili zelenom olovnom glazurom.“ (Kučina, 2004, 103) Dolaskom 19. stoljeća i porastom industrijske proizvodnje javljaju se i tvornice keramike u Krapini i Zagrebu, a proizvodile su, prema Kučini, jednostavnu uporabnu keramiku s karakteristikama hrvatskoga kraja. O obogaćenju hrvatske keramičarske umjetnosti svjedoči Kučina sa sljedećim: „Izložbe u zemlji i inozemstvu popularizirale su hrvatsku keramičku umjetnost, a putovanja naših umjetnika i upoznavanje sa suvremenim strujanjima u svijetu, kao i nabava potrebnog materijala i glazura iz Italije i Austrije proširili su tehničke i likovne mogućnosti umjetničke keramike naših autora.“ (Kučina, 2004, 109) Autor (2004) potom ističe kako individualna keramika konstantno dobiva na kvaliteti, odnosno, sve više keramičara u svojem radu poseže za tradicijom te ju interpretira na suvremeni način. Kučina donosi zaključak kako su samostalne izložbe hrvatskih keramičara nažalost rijetkost.

Poglavlje o keramici započinje riječima Marine Baričević: „Keramika je u svojoj dugoj povijesti, trajajući od neolita, nadživjela brojne kulture u kojima je participirala. Postojana i oduvijek čovjeku bliska, ona je kao arheološki nalaz onaj kulturni znamen koji pouzdano kazuje razvoj civilizacije.“ (Baričević, 2016, 7) Određenje pojma keramike navodi Šošić ističući da je „termički obrađena (pečena) glina“ (Šošić, 2019, 82). Ona je „naziv za proizvode oblikovane u glini, sušene i pečene na visokim temperaturama.“ (Bošnjak i sur., 2009, 127) Brešan pojam keramike definira na sljedeći način: „...oblikovana je rukom i uz pomoć lončarskog kola... predmeti od keramike mogu biti pocakljeni (glazirani) tankim slojem specijalne cakline.“ (Brešan, 2006, 54) Bernhard (2001) na sličan način objašnjava pojam keramike, ističući da se glina najprije suši, a potom peče. Navodi i nekoliko vrsta

keramike: „fajansa, porculan, kamenina, kamenjača i terakota.“ (Bernhard, 2001, 223) Keramika se, prema Bernhard (2001), koristi u svrhu izrade uporabnih i umjetničkih predmeta te za dekoriranje građevina. Autor (1995) umjetnost keramike objašnjava kao likovnu tehniku „koja objedinjuje elemente kiparstva i slikarstva, izražavajući ih na specifičan način paljenjem na određenoj temperaturi.“ (Tanay, 1995, 62)

2.3. Odabrani radovi suvremene hrvatske keramike

„Suvremena keramika u Hrvatskoj“ Marine Baričević donosi sliku „stvarnog stanja umjetnosti keramike u Hrvatskoj.“ (Baričević, 1994, 9) Baričević o Renati Vranyczany – Azinović ističe sljedeće: „...realistički tretirajući svoje likove, figure nevjesti, fratara, mornara...u svakome traži izvjesna metafizička obilježja kao oblik distance od određenog vremena. Tim bezvremenim oni štite svoju intimu, dobrotu i svečanost, osiguravajući miran suživot dvaju vremena u sebi.“ (Baričević, 1994, 11) Slika 1. prikazuje rad Renate Vranyczany – Azinović nazvan *Skrita nevjesta I* te slika 2. prikazuje rad istoimene umjetnice nazvan *Skrita nevjesta V*. Radovi su istaknuti jer svojim oblikovanjem daju inspiraciju za motiv likovne radionice.

Slika 1. Renata Vranyczany – Azinović, *Skrita nevjesta I*, 1989., engobirana terakota

Slika 2. Renata Vranyczany – Azinović, *Skrita nevjesta V*, 1992., engobirana terakota

Posebnu inspiraciju za likovne radionice dala je i suvremena umjetnost Danijele Pičuljan. Umjetnica ističe prirodu kao poticaj i inspiraciju za vlastiti rad te kao primjere inspiracije navodi obrise planina u daljini, fragmente školjaka, strukture kamenja i slično. Bavi se izradom umjetničke i uporabne keramike, a od materijala, između ostalog, koristi glinu i porculan. Cijeni glinu kao materijal zbog čega koristi različite vrste glina i stvara različite strukture površina kako bi naglasila njezinu ljepotu. Često spaja prirodne materijale sa svojim radovima, poput dijelova grana drveća ili morskih spužvi.

Slika 3. Danijela Pičuljan, *In The Balance*, 2018., porculan s fiberglasom i morska spužva

Napomena. Preuzeto iz Atelier Pičuljan.

Slika 4. Danijela Pičuljan, Lux vitae, 2019., šamotirana bijela glina i porculan s fiberglasom

Napomena. Preuzeto iz Atelier Pičuljan.

3. Glina kao likovni materijal u primarnom obrazovanju

„Kiparsko djelo, naime, postoji u prostoru, kao što u prostoru postoji ljudsko tijelo, ono dakle sudjeluje u jednoj zajedničkoj i bitnoj kategoriji postojanja: u prostoru; a pored toga, upravo uslijed svoga fizičkog opredmećenja u trajnom materijalu, ono osigurava i svoje trajanje u vremenu.“ (Gamulin, 1999, 7) Kiparstvo je, prema Bošnjak i sur., „umjetnost oblikovanja.“ (Bošnjak i sur., 2009, 120) Oblikovanjem volumena istovremeno se oblikuje i prostor – prostor može biti sastavni dio volumena ili ga pak omotavati, ističu autori (2009). Kiparski materijali razlikuju se po stupnju tvrdoće te postoje, prema Bošnjak i sur., meki, polutvrđi i tvrdi materijali. Glina se nalazi u skupini mekih materijala. Šošić (2019) s druge strane navodi tradicionalne i suvremene kiparske tehnike te se glina nalazi u skupini tradicionalnih tehnika. Kiparski oblici nazivaju se skulpturama te se dijele na reljef i punu plastiku (2009), a Bernhard (2001) navodi i arhitekturnu plastiku kao pojavni oblik kiparstva. Babić kiparstvo definira trodimenzionalnom likovnom umjetnošću te modeliranje smatra jednim od „najpoznatijih načina oblikovanja u kiparstvu.“ (Babić, 1978, 19)

3.1. Oblikovanje gline

Prvotna namjena gline bila je, navodi Šošić (2019), uporabna, za čuvanje i pripremanje hrane, a isto potvrđuju Bošnjak i sur.. Šošić nastavlja: „Radi se o zajedničkom nazivu za nekoliko vrsta *zemlje*, u kojoj nema organskih ostataka (humusa), a koja je nastala dugoročnim raspadanjem kamenih stijena uslijed mehaničkog, termičkog i erozivnog utjecaja“ te se „kopa uz široka korita rijeka ili vadi iz zemlje.“ (Šošić, 2019, 82) Jakubin

(1990) ističe postojanje nekoliko vrsta glina koje se prvenstveno dijele na primarne gline – kaolin, i na sekundarne gline – ilovače, lončarske gline i taložne gline te se za „rad u osnovnoj školi koristi lončarska glina, ilovača.“ (Jakubin, 1990, 116) Bošnjak i sur. objašnjavaju pojam primarne gline kao one koja je nastala na mjestu nastanka te sekundarne gline kao ona koja je nastala „miješanjem i taloženjem željeznih oksida, kalcija i magnezija na drugom mjestu pod utjecajem vode.“ (Bošnjak i sur., 2009, 124) Autori (2009) potom navode postojanje žute, smeđe, crvene i bijele gline, ovisno o sastavu zemlje te kao obilježja gline ističu „mekoću, podatnost, plastičnost, vezivnost i vatrostalnost.“ (Bošnjak i sur., 2009, 124) Warshaw napominje da „svatko tko radi glinom može se koristiti velikim rasponom njezinih svojstava kako bi ju oblikovao prema želji, te kako bi prilagodio materijal, postupke i tehnike izražaju vlastite osobnosti.“ (Warshaw, 2009, 6) Brešan pojam gline definira na sljedeći način: „Glina – mekana i masna zemlja. Zbog svoje izvanredne podatnosti primjeren i osnovni kiparski materijal. U keramici je glina osnovna sirovina. Najjednostavniji je i najrafiniraniji kiparski materijal.“ (Brešan, 2006, 41)

Najpoznatiji način oblikovanja gline jest modeliranje te glinu možemo oblikovati na nekoliko načina, a Šošić ističe sljedeće: „modeliranjem od jednog komada glinene mase (gnječenjem, savijanjem, produbljivanjem i sl.), oduzimanjem od mase (drvenim štapićima ili posebnim alatom – *modelirkama*) ili dodavanjem mase (pojedine dijelove gline treba dodatno navlažiti da bolje prionu na osnovni komad).“ (Šošić, 2019, 83) Bošnjak i sur. (2009) u istoimenu podjelu dodaju i modeliranje glinenim pločama, modeliranje reljefa te glinene kalupe. Belamarić (1986) ističe da je glina kao materijal iznimno bliska djeci – „U prvom susretu s glinom djeca pokazuju veliki interes za sam materijal. Ona glinu gnječe, mijese, plješču po njoj... otkrivaju da glinu mogu stanjivati, poravnavati, utiskivati, valjati, i naravno, otkidati.“ (Belamarić, 1986, 189) Autorica (1986) smatra kako djeca u neposrednom radu s glinom samostalno otkrivaju načine oblikovanja tog materijala te „razvijaju osjećaj za težinu oblika, njihovo učvršćivanje i lijepljenje.“ (Belamarić, 1986, 201) Također je mišljenja (1986) da starija djeca grade čvršće i jasnije strukture, misleći pritom na djecu u dobi od 5./6. godina i stariju. Warshaw (2009) ručno modeliranje opisuje kao rad glinom koji ne zahtijeva upotrebu strojeva te u njemu vidi puno veću slobodu izražavanja za razliku od vrćenja na lončarskom kolu. Ručno modeliranje podrazumijeva oblikovanje gline prstima ili alatima (Warshaw)/modelirkama (Šošić). Bošnjak i sur. (2009) u modelirke ubrajaju drvene, plastične i metalne alate različitih oblika. Glina se „dodavanjem vode može zagladiti, a obradom rukama, nohtima ili drvenim štapićima lako se stvaraju različite teksture.“ (Šošić, 2019, 83)

3.2. *Oblikovanje glinom u nastavi*

Oblikovanje glinom na nastavnim satima Likovne kulture učenicima je, prema Tanayu (1995), blisko te im omogućuje kreativno izražavanje. Kučina navodi sljedeće: „Likovno izražavanje ima bogat psihološki sadržaj, koji se ne sastoji samo od likovnog izraza, nego je višestruko povezano s cjelokupnim doživljavanjem i aktivnošću pojedinca.“ (Kučina, 2004, 9) Prema tome, zaključuje: „Pravilno likovno doživljavanje i izražavanje istodobno je i put i cilj odgoja jer ono omogućuje svestrani razvoj mladih naraštaja koji će biti sposobni adekvatno likovno doživljavati svijet oko sebe i što adekvatnije ga likovno izraziti, ovisno o karakteristikama pojedinca.“ (Kučina, 2004, 9) Autor (2004) ističe da djeca rado stvaraju razne oblike u glini te ju obogaćuju detaljima prema vlastitim zapažanjima. Kučina smatra proces modeliranja u razrednoj nastavi izrazito važnim za „pravilan razvoj fine motorike, za razvoj osjećaja prostora i volumena zatvorenih i otvorenih oblika, zaobljenosti i ravnina, struktura i tekstura.“ (Kučina, 2004, 12) Ne škodi i spomenuti da oblikovanje gline dakako ide u korist kod djece s teškoćama u razvoju pa tako autor (2004) ističe neke od prednosti modeliranja s tom djecom: „...takva djeca obogaćuju taktilnu i vizualnu percepciju, maštu, oblikovno mišljenje, vizualno pamćenje i fantaziju, a motoričkim prenošenjem razvijaju koordinaciju pokreta u prikazivanju viđenih oblika.“ (Kučina, 2004, 12) Učenike treba, prema Kučini, prvo upoznati s jednostavnijim oblicima i strukturama te mogućnostima oblikovanja gline, a onda ići prema složenijima, odnosno „od osnovnih elemenata volumena i prostora do organiziranih prostorno oblikovanih vrijednosti mase i površine.“ (Kučina, 2004, 17) Postupnost također zagovaraju Grgurić i Jakubin prema sljedećem: „Djeca polaze od promatranja, prirodno su spontana i emotivna, a vizualno-likovno sazrijevaju postupno.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, 77)

3.3. *Art terapija i glina*

Velika prednost rada s glinom jest oslobađanje emocija u procesu oblikovanja, bile to tuga i napetost ili pak veselje i ushit, ističe Rogulj (2015), čime glina postaje medij za kanaliziranje osjećaja, odnosno medij za komuniciranje s okolinom. Autorica (2015) smatra kako dijete u radu s glinom ima osjećaj da se igra, što je i istina, ali isto tako putem igre nesvjesno upoznaje različite načine oblikovanja i modeliranja. Rad glinom odnosi se na sve dobne skupine te „aktivnost donosi određeno smirenje i preusmjeravanje emocija, stvara pozitivnu atmosferu te opušta stres i negativne vibracije... Takvo emotivno stanje onda potiče na kreativno izražavanje kroz koje nastaju oblici koji su dio unutrašnjeg odraza pojedinca.“

(Rogulj, 2015, 87) Autorica (2015) zaključuje da je glina često materijal koji je nepravedno zapostavljen, što je začuđujuće s obzirom na to da utječe na razvoj kreativnosti. Potom ističe terapijski učinak gline (2015) koji pomaže u opuštanju i samim time razvoju kreativnosti u svim segmentima. Povezano s istim, Rogulj navodi sljedeće: „Ujedno se kroz zajednički rad s djecom kroz neke od segmenata art terapije mogu detektirati problemi koje dijete kroz glinu materijalizira i na taj način otpušta te po potrebi dijete može biti upućeno na daljnji rad sa stručnjacima.“ (Rogulj, 2015, 89)

Stvaralački likovni proces art terapije, prema Ivanović i sur. (2014), u najširem smislu riječi obuhvaća crtanje, slikanje i modeliranje. Na temelju toga donose objašnjenje pojma art terapije na sljedeći način: „Art terapija je oblik psihoterapije koji primjenjuje stvaralački likovni proces kao sredstvo izražavanja i komunikacije.“ (Ivanović i sur., 2014, 192) Škrbina objašnjava pojam art terapije na sljedeći način: „Art terapija je integrativni, dubinsko-psihološki i hermeneutički pristup koji obuhvaća uporabu različitih elemenata umjetnosti s ciljem unapređenja zdravlja i bržeg oporavka pojedinca.“ (Škrbina, 2013, 45) Kao što i rad glinom nema dobne granice, tako i područje art terapije, prema Škrbini, obuhvaća sve dobne skupine uključujući osobe bez teškoća, ali i osobe s raznim teškoćama u razvoju. Art terapija se koristi u „odgoju, obrazovanju, prevenciji, dijagnostici i terapiji.“ (Škrbina, 2013, 52) Područje art terapije zahvaća razne umjetnosti te se od medija, za potrebe rada, odnosno likovnih radionica, ističu glazba, pokret i dramske igre/vježbe.

Prema riječima Dijane Škrbina, „određena vrsta glazbe pojedinca može razveseliti, umiriti, rastužiti, pobuditi ili pak frustrirati.“ (Škrbina, 2013, 148) Glazba je u moći mijenjati raspoloženja svakoga pojedinca pa tako, ističe Škrbina, može izazvati osjećaje sreće i ugone ili s druge strane osjećaje nemira i tuge. Od receptivnih metoda glazboterapije Škrbina navodi i pozadinsku glazbu kojom se povećava raspon pažnje u djece, odnosno produljuje vrijeme koncentracije (čime se pojačava usredotočenost na sadržaje), podiže tolerancija prema frustracijama i oslobađa se od stresa, koja utječe na doživljavanje prostora i povezivanje u njemu prisutnih te stimulira sudjelovanje. Sve od navedenoga u konačnici rezultira smanjenjem unutarnje i vanjske napetosti pojedinca. Pojedinac ove glazbe primarno nije svjestan (2013) te ona ima ulogu potpore primarnom podražaju i zadatku.

Škrbina o pokretu navodi sljedeće: „Tijelo, odnosno pokret, je bitna komponenta djetetove osobnosti. Sve aktivnosti koje dijete usmjerava prema svijetu polaze od tijela kao oslonca i izvorišta energije kojom se pokret obavlja.“ (Škrbina, 2013, 180) Pokretanjem,

odnosno plesom, omogućuje se ostvarivanje raznih terapijskih ciljeva. S druge strane potrebno je osvijestiti dva suprotna učinka plesa, ističe Škrbina, jer ples „može uzbuditi i potaknuti emocije, a može ih i smiriti.“ (Škrbina, 2013, 191)

Motivacijski dio likovnih radionica obuhvaća provođenje dramskih igara i vježbi zbog čega je nužno objasniti što iste označavaju. Škrbina objašnjava oboje počevši s dramskim igrama koje označavaju „aktivnosti koje se odvijaju prema jasnim pravilima koja sudionici moraju prihvatiti i koja najčešće imaju jasno istaknut cilj koji svaki sudionik treba postići.“ (Škrbina, 2013, 200) Dramske vježbe su, prema Škrbini, „one aktivnosti u kojima je sudionicima postavljen određen zadatak, ali u kojima nema natjecanja, već se zadatak ostvaruje u okvirima njihovih individualnih ili grupnih mogućnosti.“ (Škrbina, 2013, 200)

4. Likovne radionice – iskustvo rada s glinom u nastavnom procesu

Istraživački dio diplomskoga rada vezan je uz likovne radionice glinom provedene s učenicima 3. razreda Osnovne škole Nikole Tesle. Svrha radionica bila je upoznati učenike s glinom kao likovnim materijalom u primarnom obrazovanju te im dati mogućnost vođenog, ali „slobodnog“ izražavanja kao i uvid u razne mogućnosti modeliranja i građenja glinom.

Inspiracija za likovne radionice proizlazi iz djetinjstva i vezanosti uz rodni kraj. U djetinjstvu najviše pamtim stvari koje smo sami izradili i koristili u svrhu igre ili pak samo gledali s ponosom jer je to naših ruku djelo, te kao što Grgurić i Jakubin ističu, „zadovoljstva odraslih potječu iz djetinjstva.“ (Grgurić i Jakubin, 1996, 28) Među prvima to mjesto u sjećanju zauzima glina. Glina je materijal s kojim sam se prvi put susrela na likovnim radionicama koje sam pohađala tijekom razredne nastave. Ono što me držalo dugi niz godina na likovnim radionicama je sama glina kao iznimno zahvalan materijal te voditeljica bez čijih uputa i savjeta ne bih osjećala slobodu izražavanja. U toj životnoj dobi i glina i voditeljica naučile su me da je u redu pogriješiti, jer je samo potrebno početi ispočetka. Možda upravo u tome leži opuštajući osjećaj rada glinom, barem za mene. Opuštajućem osjećaju zasigurno pridonosi i moj rodni kraj, otok Rab. U to vrijeme ponuda aktivnosti na otoku bila je „siromašna“ i veći dio djetinjstva provela sam igrajući se s prijateljima iz okolnih kuća, vani, u prirodi. Prema tome, bilo je očekivano da ću izabrati aktivnost koja me povezuje s prirodom. Priroda je oduvijek bila važan dio mogega života. Tadašnje dječje igre poput kupanja u moru i građenja kolača od zemlje dobile su, moglo bi se reći, ažuriranu i odrasliju verziju, s daškom još uvijek prisutnih dječjih snova. Rapske šume i zidine, more i geološki

najraznolikije plaže (ali i ostala tla) nešto su što i danas donosi utjehu, mir i radost u moj život. Često su mi postavljali pitanje dosadi li mi more ikada, na što je odgovor uvijek bio negativan. Prije nekoliko godina u svojim planinarenjima i šetnjama otokom počela sam sakupljati predmete koji su po nečemu posebni. Moja kolekcija sadržava razne predmete prirodnih i ljudskom rukom proizvedenih materijala, koje su morski valovi izbacili na rapske plaže, koje sam izronila u svojim istraživanjima podmorja te one koje su bura i jugo bacili na planinarske staze. Veći dio predmeta iskoristila sam u sklopu javnih i individualnih sati metodičkih vježbi tijekom studija, ali htjela sam one, meni važnije predmete, ostaviti upravo za ovu priliku. Htjela sam unijeti dio sebe u ovaj rad i rad s učenicima, odnosno pokazati djeci ono što mene ispunjava. Upravo to plod je ideje likovnih radionica glinom čiji motivi dolaze iz prirode. Želja je bila pružiti osjećaj opuštenosti i sreće koju meni donose zvukovi mojega otoka te rad glinom koji nudi razne mogućnosti modeliranja i građenja.

4.1. Postupak planiranja i realizacije nastavnih jedinica

Predviđene su i odrađene dvije likovne radionice modeliranja i građenja glinom s učenicima 3.c razreda Osnovne škole Nikole Tesle u Zagrebu. Razred čini 23. učenika te su svi prisustvovali na prvoj radionici, dok je na drugoj radionici bio 21. učenik.

Za obje radionice napisane su pisane pripreve. Likovne radionice sličnog su oblika kao nastavni sat – primjena različitih oblika i metoda rada, ali duljeg vremenskog opsega i bez određenih sastavnica koje čine ključni dio pripreve za sat Likovne kulture. Primjerice, artikulacija nastavnog sata (artikulacija likovne radionice) obiju pripreva sadrži motivacijski dio s objašnjenjima likovnih pojmova i motiva na opširniji način i uz upute za sam rad nakon najave zadatka. Završni dio sata (likovnih radionica) obiju pripreva obuhvaća analizu i vrednovanje koja započinje na način usvojen na metodikama Likovne kulture, ali završava usmenim upitnikom u prvoj radionici te usmenim i pisanim upitnikom u drugoj radionici. Tijekom radionica od nastavnih sredstava korištene su PowerPoint prezentacije, kako bi se učenicima s većim uspjehom dočarali likovni motivi. Nakon obiju radionica izrađen je izložbeni prostor u kojem se nalaze radovi učenika. Važno je napomenuti da su radionice vođene na čakavskom narječju s ciljem osobnijeg izlaganja studentice te većeg dopiranja do učenika i približavanja primorskoga kraja.

4.1.1. Prva likovna radionica

Prva likovna radionica održana je 19. travnja, 4. i 5. školski sat, s kraćim prelaskom na 6. sat, odnosno, produženi boravak. S obzirom na česti problem u nastavi Likovne kulture – vremenski opseg rada učenika, radionicama se htjelo pružiti učenicima dovoljno vremena za individualni rad u svrhu dobivanja punog iskustva rada glinom. Učenici nikada nisu radili glinom na satima Likovne kulture te ih se na početku radionice, u uvodnom dijelu sata, upoznalo s tehnikom gline (kao i na uobičajenim satima Likovne kulture). Tijekom objašnjavanja rada tehnikom gline, studentica je za asistenticu uzela učenicu tog razrednog odjeljenja. Učenica polazi razred prema individualiziranom programu te se rijetko samostalno uključuje u aktivnosti razredne nastave. Spomenula je svojih nekoliko prethodnih susreta s glinom i pokazala veliku radost za nadolazeće likovne radionice, zbog čega je i pozvana biti asistenticom studentice tijekom uvodnog dijela sata. Studentica i učenica upoznale su učenike s priborom potrebnim za rad (osvrt na rad rukama i alatima), s gustoćom gline (mokrom/suhom glinom i posljedicama istih) te s mogućnostima i načinima oduzimanja, dodavanja te modeliranja i građenja glinom.

Slika 5. Demonstracija tehnike

Slika 6. Individualan rad učenika tijekom prve radionice

Zadatak učenika bio je glinom modelirati i graditi odabrane predmete s plaže pomoću odnosa mase i prostora te teksture. Učenici su se s predmetima susreli već u motivacijskom dijelu sata tijekom personalizirane varijante dramske igre *Predmeti va vrići/Predmeti u vreći*. Način rada je prema promatranju te je svaki učenik izabrao jedan predmet iz košare kojeg je zatim modelirao i gradio. Pojedini sitni predmeti napravljeni su veći od stvarne veličine radi jednostavnijeg prikaza detalja, odnosno, teksture. Tijekom ove radionice navedeni predmeti iz vreće služili su u objašnjenju likovnih pojmova te su ujedno bili i vizualni motiv radionice. Dodirivanjem i opisivanjem učenike se poticalo na uočavanje različitih tekstura koje predmeti imaju, kao i na mogućnost više tekstura na jednome predmetu. Za potrebe objašnjavanja likovnih pojmova korištena je i reprodukcija – Constantin Brancusi: „Uspavana muza“. Učenici su prolazak zraka kroz prošupljene i niz produbljene predmete (ježeva kućica, Jakobova kapica) povezali s odnosom mase i prostora. Ispuhivanjem zraka u predmete jednostavnije su shvatili kako prostor djeluje na masu i obrnuto.

Slika 7. Izvođenje dramske igre Predmeti va vrići

Predmeti koji predstavljaju motiv ove radionice su različiti prirodni oblici pronađeni na plažama i planinarskim stazama otoka Raba – počevši od raznih školjaka i kamenja zanimljivih oblika i tekstura do ostataka drvenih grana i amfora. Učenici su predmete izložili zajedno sa svojim radom nakon radionice.

U prvoj radionici učenici su se susreli s vizualnim motivom zato što je, prema dosad viđenom na vlastitim i tuđim satima Likovne kulture, učenicima jasnije napraviti vizualni motiv te kako bi prvi susret s glinom kao materijalom bio putem nečeg učenicima vidljivog i opipljivog. Motiv je učenicima poznat na temelju vlastitih ljetovanja i dramske igre „Predmet

u vreći“, ali studentica ga je dodatno objasnila pomoću priče o svojem rodnom kraju i fotografija s PowerPoint prezentacije.

Nakon najave zadatka i podjele predmeta za rad prema promatranju, učenici su formirali kolonu i započeli odlamanje gline pomoću žice. Studentica je dala upute kako odlamati glinu pomoću žice te kako ju vratiti ako je uzeto previše, a učenicima se odlamanje svidjelo te su ga usporedili s rezanjem „šnita kruha“. Tijekom rada studentica je obilazila učenike i podsjećala na načine oblikovanja glinom. U pozadini se reproducirala glazba, odnosno šumovi koji predstavljaju zvukove uz morsk obalu tijekom ljetovanja – morski valovi, udaranje valova o pješčanu obalu, cvrčci i vjetar. Učenici su individualno modelirali i gradili 50 minuta. Nakon rada uslijedilo je donošenje radova i predmeta na za to predviđen prostor, rasporemanje radnoga mjesta te analiza i usmeni upitnik. Pitanja usmenog upitnika vezana su uz određene karakteristike rada glinom poput gustoće i preciznog prikaza teksture te pitanja poput što je učenicima bilo najjednostavnije i zabavno za napraviti i s druge strane što im je bilo zahtjevnije ili im je stvaralo nemir/stres tijekom rada. Također se osvrnulo na usmjerenost na rad tijekom modeliranja i građenja – je li ona postojala ili je učenicima nešto skretalo pažnju s rada te kako su na njih utjecali šumovi koji su se reproducirali u pozadini.

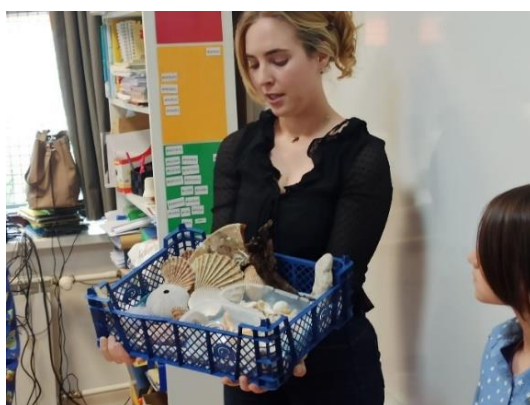

Slika 8. Odlamanje i uzimanje gline – 1

Slika 9. Odlamanje i uzimanje gline – 2

Slika 10. Odabir predmeta za modeliranje – 1

Slika 11. Odabir predmeta za modeliranje – 2

Slika 12. Izrada radova – 1

Slika 13. Izrada radova – 2

Slika 14. Izrada radova – 3

Slika 15. Izrada radova – 4

Slika 16. Radovi prve likovne radionice – 1

Slika 17. Radovi prve likovne radionice – 2

4.1.2. Druga likovna radionica

Druga likovna radionica održana je 26. travnja, s početkom 4. školskog sata, u trajanju od gotovo dva školska sata. Ponovno je učenicima dano više vremena tijekom individualnog rada kako ih se ne bi prekidalo u procesu modeliranja i građenja. Ova radionica zamišljena je s većim utjecajem na izražavanje tijelom, pokretom, kako bi učenici ono naizgled nevidljivo učinili vidljivim (s obzirom na to da je motiv radionice nevizualni). Radilo se na ispuštanju emocija, aktiviranju mašte i kreativnosti stvaranja.

S obzirom na razlike u izvođenju nastavnoga sata Likovne kulture i likovne radionice, važno je naglasiti da postoje sličnosti među istima. Primjerice, likovni pojmovi i motiv uvijek se objašnjavaju učenicima tijekom motivacijskog dijela sata. Kako bi se zadržala struktura tog dijela sata, studentica je motivacijski dio odradila prema smjernicama metodike no likovne pojmove objasnila je i ponovila s učenicima pomoću njihovih radova s prethodne likovne radionice. Uslijedilo je dulje i emocionalno intenzivnije objašnjavanje motiva pomoću dramskih vježbi. Ova nastavna situacija zauzela je veći dio motivacije s ciljem prikupljanja učeničke pažnje i poticanja slobodnog kretanja prostorom vlastitim tijelom. Učenici su, nadahnuti izmišljenim pokretima tijela, prikazivali i „ispuštali“ iste ili slične pokrete na glini.

Slika 18. Individualan rad učenika tijekom druge radionice

U uvodnom dijelu radionice učenici i studentica pripremili su radni prostor kao i za prethodnu radionicu. Slijedio je razgovor o prisjećanju rada tehnikom gline, odnosno, o različitim načinima modeliranja i građenja glinom te o radu priborom ili rukama. Studentica je skrenula poglede učenika na njihove radove s prve radionice kako bi ih podsjetila na upoznate likovne pojmove. Učenici su isticali razne teksture na vlastitim i tuđim radovima. Primjećivali su kako se prostor ponaša u odnosu na pojedine predmete.

Korištene su dvije dramske igre/vježbe u motivaciji učenika. Prvo se provodila vježba *Ljetna kiša* što prema autorima spada u vježbe *senzibilizacije i doživljajnosti* (Čubrilo, Krušić, Rimac Jurinović, 2017, 31). Učenicima se posebno svidjela ova vježba te su odrađena dva kruga, odnosno, stvaranje pa stišavanje kiše, već u skladu s uputama u priručniku i pripravi. Slijedi personalizirana varijanta i kombinacija čak triju vježbi iz priručnika: *Stvaranje zvuka na temu, Zvučne slike i Kipovi*, koja je u ovom slučaju nazvana *Oponašanje zvukova*. Učenici su slušali reproducirane zvukove/šumove (more, doticanje pijeska i mora, galeb, ljetno nevrijeme, bura, cvrčak) s PowerPoint prezentacije te su po završetku slušanja i na znak

studentice oponašali šumove slobodnim kretanjem po učionici i proizvođenjem vlastitih šumova nalik odslušanim. Naglašena je važnost slobodnog kretanja u svim smjerovima, u skladu s vlastitim senzibilitetom.

Slika 19. Izvođenje dramske vježbe Ljetna kiša – 1

Slika 20. Izvođenje dramske vježbe Ljetna kiša – 2

Slika 21. Izvođenje dramske vježbe Oponašanje zvukova – 1

Slika 22. Izvođenje dramske vježbe Oponašanje zvukova – 2

Slika 23. Izvođenje dramske vježbe Oponašanje zvukova – 3

Slika 24. Izvođenje dramske vježbe Oponašanje zvukova – 4

Slika 25. Izvođenje dramske vježbe Oponašanje zvukova – 5

Slika 26. Izvođenje dramske vježbe Oponašanje zvukova – 6

Zadatak učenika bio je glinom modelirati i graditi zvukove prirode pomoću odnosa mase i prostora te teksture. Način rada je prema izmišljanju, a učenici su morali odabrati jedan zvuk/šum od reproduciranih i prikazati ga glinom. Prije početka individualnog rada učenici su formirali kolonu i na isti način odlamali glinu žicom. Povratkom na svoje radno mjesto započeli su zadatak. Tijekom rada reproducirali su se isti zvukovi prirode (zvukovi uz morsku obalu tijekom ljetovanja) s prethodne likovne radionice. Studentica je obilazila učenike i podsjećala što učiniti s viškom gline i kako ga pravilno vratiti za skladištenje. Učenici su se ponovno služili priborom navedenim u pripravi, ali i rukama, prstima, za modeliranje i građenje odabranog zvuka. Učenici su individualno radili 35 minuta.

Slika 27. Izrada i oblikovanje radova – 1

Slika 28. Izrada i oblikovanje radova – 2

Slika 29. Lijepljenje gline

Slika 30. Radni prostor i pribor učenika

Po završetku rada, radovi su se donosili na za to predviđeno mjesto. Usljedilo je raspoređivanje radnog prostora te analiza s prvo pisanim, a zatim usmenim upitnikom. Pisani upitnik dobio je svaki učenik te se sastoji od 4 pitanja. Svaki učenik samostalno je odgovarao

na pitanja te je upitnik po završetku predao studentici. Na drugoj likovnoj radionici nisu bila prisutna dva učenika te je pisani upitnik ispunio 21 učenik. Usmeni upitnik proveden je na isti način kao i u prethodnoj likovnoj radionici, a pitanja se odnose na teksturu – što je njome prikazano/koji zvuk je učenik prikazao; na ono što im je bilo najjednostavnije, a što najzahtjevnije napraviti te je li nešto bilo posebno zabavno i s druge strane stresno/iritantno za modeliranje; na uporabu alata i prstiju tijekom rada – što učenici preferiraju; na reproducirane zvukove morske obale – jesu li ih ometali u radu ili nisu; na osjećaj opuštenosti tijekom rada te na čakavsko narječje – je li im bilo razumljivo te jesu li neke riječi naučili.

Slika 31. Radovi druge likovne radionice

4.2. *Analiza provedenih nastavnih aktivnosti*

Završni dio obiju radionica posvećen je analizi i vrednovanju te usmenim (i pisanom) upitnicima.

Po završetku prve likovne radionice uslijedio je razgovor o temi zadatka – što je bio zadatak. Ukratko su se, unutar komunikacije učenik – učenik, dale konstruktivne kritike i pohvale o stupnju uspješnosti prikazivanja likovnih problema i motiva. Zatim se vršnjačko vrednovanje i samovrednovanje provodilo putem usmenog upitnika.

Slika 32. Provođenje usmenog upitnika

Po završetku druge likovne radionice uslijedilo je rasporemanje radnoga prostora i individualno ispunjavanje pisanoga upitnika. Htjelo se odmah po završetku rada dobiti trenutno izražene emocije učenika. Ispunjeni pisani upitnici predani su studentici te su se učenici okupili oko izloženih radova za daljnju usmenu analizu. Uslijedio je usmeni upitnik samovrednovanja i vršnjačkog vrednovanja.

Slika 33. Provođenje pisanog upitnika

4.2.1. Usmeni upitnici

Tablica 1. Usmeni upitnici i nastavne jedinice likovnih radionica

	Prva likovna radionica	Druga likovna radionica
Najava zadatka (nastavna jedinica)	Danas ćemo glinom modelirati i graditi odabrane predmete s plaže pomoću odnosa mase i prostora te teksture.	Danas ćemo glinom modelirati i graditi zvukove prirode pomoću odnosa mase i prostora te teksture.
Pitanja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jesu van radovi gnjecavi od vode pa se savijaju ili se držu i imaju oblik? 2. Jeste učinili svi detalji ki se moru vidjeti na predmetu? Jeste prikazali kakove površine se nalaze na predmetu? 3. Ča van je bilo najlakše učiniti? 4. Ča van je bilo najteže učiniti? 5. Je van bilo ča posebno zabavno, zanimljivo ili smišno dok ste činili svoj rad? Ča točno? 6. Je vas možda čagod smetalo ili odilo van na živci dok ste činili svoj rad? 7. Dok ste činili svoj rad, jeste se mogli koncentrirati samo na to ili vas je nešto sa strane ometalo va tome? 8. Ča je sa zvukovima mora ki su svirali dok ste činili svoj rad – jesu van oni smetali na ki način ili ih niste ni čuli ili su van pomogli da lakše činite rad? 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ča prikazuje tvoja tekstura na radu? / Ki zvuk prirode je prikazan na tvojem radu? 2. Ča van je bilo najlakše, a ča najteže učiniti? 3. S čime van je bilo bolje raditi, s alatima ili prstima? 4. Jeste mogli razumjeti moju čakavštinu? Jeste neke riječi naučili? 5. Koliko su van zvukovi mora pomagali va radu? / Je van slušanje zvukova mora, vjetra, stenja, peska i cvrčaka pomoglo ča bolje učiniti rad ili ni? 6. Jeste se mogli opustiti dok ste činili svoj rad?

Tablica 1. prikazuje pitanja usmenih upitnika s obiju likovnih radionica formiranih na temelju nastavnih jedinica, odnosno, zadatka svake radionice. Poneka se pitanja podudaraju zbog različitih motiva u radionicama, ali i kako bi se uočilo postoje li neke promjene u periodu od prve do druge likovne radionice.

Pitanja vezana uz obradu gline, odnosno stupanj uspješnosti modeliranja i građenja glinom su ona vezana uz natopljenost gline vodom – je li korištena optimalna količina vode ili je omjer vode veći te ona pitanja vezana uz obradu površine rada, odnosno, uz teksturu te prikaz i brojnost detalja na radu, kao i što njihov rad predstavlja. Riječ je o prvom i drugom pitanju s prve likovne radionice te o prvom pitanju s druge likovne radionice. Gotovo svi radovi bili su čvrsti, dobroga oblika i nisu se raspadali. Pojedincima se tijekom građenja javio problem lijepljenja plosnatoga rada (poput školjke) na podlogu zbog čega su i upozoreni na uzimanje prevelike količine vode. Na upit vezan uz obradu teksture te količinu i preciznost detalja, dani su sljedeći odgovori učenika:

- „Ne. Zato jer recimo poput ovog koji nema puno malih bodlja koje se vide na pravome predmetu.“
- „Meni se najviše sviđa Mijin rad, predivno je napravila i baš liči na tu školjku. A Damjanov rad nema puno detalja, napravio je kao neku strelicu koja liči na bodlje.“
- „Mislim da smo se svi potrudili i dali sve od sebe, mislim da nekima nije baš ispalo kako su htjeli, ali drugi put će ispasti još bolje. Meni se jako sviđaju svi radovi, a pogotovo Mijin rad.“

Na upit vezan uz što njihovi radovi predstavljaju, učenici su odgovorili sljedeće:

- „Zvuk mora – kao morska školjka“; „Zvuk mora – jedan val“; „Zvukove mora – od nižeg prema visokom, jer mi je izgledalo fora“; „Zvuk mora – morsko dno, s kamenčićima“; „Zvukove mora – valovi“; „Zvukovi mora s valovima“; „Zvuk mora“; „Zvuk valova“; „Zvuk mora sa udubinama“; „Zvuk mora – morski valovi.“
- „Val mora na pijesku, kao da je val donio školjke na pijesak“; „Ja sam napravila dodir pijeska s morem. Napravila sam tako da more prvo ide u val i onda stane kao ne miče se više i onda opet ide u val.“
- „Zvuk galeba“; „Zvuk galeba, a napravio sam špiceve kao da je kreštavo i glasno, a glasno označava ovo visoko, ovi špicevi su visoki tonovi.“
- „Zvuk bure – ljuta bura.“
- „Zvukovi cvrčka, i tu sam napravio udubinu zato jer kad on kao u to cvrči, onda se to jako čuje i hrapavo je zbog hrapavog glasa.“
- „Zvuk ljetnog nevremena – rupa kad gromovi lupaju pa stvaraju rupu, to su mali kamenčići“; „Ljetno nevrijeme – udubine kao kad grom lupi, a ovo je potok koji ide u jedno jezero, a ovo sitno su kamenčići koji su se razletjeli kad je grom udario“; „Ljetno

nevrijeme – tonove zvuka sam radio, jer je prvo išlo kao srednje i onda malo više pa još malo više, pa manje i manje i opet srednje.“

Učenicima je postavljeno pitanje preferiraju li više rad rukama ili odabranim priborom/alatom te je većina odgovorila da koriste oboje, zato što se određeni dijelovi jednostavnije modeliraju alatima, dok se drugi učinkovitije grade i modeliraju rukama/prstima. Riječ je o trećem pitanju druge likovne radionice. Ističu se odgovori pojedinih učenika:

- *„S prstima možeš sve iako imaš razne alate, ali meni je s prstima lakše stavljati špiceve.“*
– učenik koji preferira rad rukama
- *„S čačkalicom, pa sam izrezivao.“* – učenik koji preferira rad alatima

Postavljena su i pitanja što je učenicima bilo na određeni način najjednostavnije za napraviti, a što je predstavljalo izazov, određenu težinu i zahtjevnost. Povezano s time, učenike se pitalo je li im nešto tijekom rada bilo na poseban način zanimljivo ili zabavno i s druge strane, je li ih nešto iritiralo, stvaralo im nemir ili stres. Učenicima je većinom bilo lakše prikazivati detalje i raditi na teksturi, a problem je bio napraviti oblik, odnosno, udubljenja i ispupčenja te lijepljenje komada gline jednog o drugi. Gotovo svi učenici su veću pozornost pridavali teksturi i prikazu detalja s originalnog predmeta. Dio učenika stavio je odnos mase i prostora u drugi plan – primjerice udubljenja koja školjke imaju na svojoj poleđini, na pojedinim radovima nisu prikazana; školjke su u potpunosti polegnute i izravnate s plohom, uz eventualna ispupčenja koja se vide na naličju školjke – na originalnom predmetu. S druge strane, postoji nekoliko uspješnih radova gdje su učenici odlično prikazali odnos mase i prostora – tijekom prve i druge likovne radionice. Riječ je o trećem, četvrtom, petom i šestom pitanju s prve likovne radionice te o drugom s druge likovne radionice. Od najjednostavnijih trenutaka tijekom rada, učenici su istaknuli sljedeće:

- *„Meni je oblik. Na početku teže, ali onda mi je postalo lakše.“*
- *„Meni je bilo najlakše stvoriti točkice kao uzorke, jer oblik je bio dosta težak zbog onog špica pa rupa dolje. Prikazivala sam ih alatima.“*
- *„Meni je najlakše bilo napraviti teksturu.“*
- *„Meni je lakše detalje bilo napraviti nego oblike, jer teško mi je bilo mijesiti oblik.“*
- *„Meni je lakše oblik, iako je na početku bilo teško, a poslije lakše.“*
- *„Ja još uvijek nisam ulovio mot, ali detalji su mi bili lakši.“*

Zahtjevniji trenutci modeliranja i građenja, prema učenicima, jesu sljedeći:

- „Sve.“
- „Meni udubine za napraviti.“
- „Meni onaj mali zavijutak od Petrovog uha i onda ona udubina.“
- „Meni oblik zato što dok sam napravila neke dijelove školjke i sve to spojila.“
- „Meni onaj kraj školjke.“
- „Meni udubina dolje ispod.“
- „Meni onaj špic kao vrh školjke.“
- „Meni oblik.“
- „Meni kad sam iznutra morao radit sve šuplje.“
- „Meni udubine i izbočine, jer mi je jednom puknula i onda sam to spajala.“

Nije uočen posebni pomak u odnosu na isto pitanje s prethodne radionice. Učenici i dalje ističu slične primjere što im je lakše, a što teže napraviti. Iako su udubljenja učenicima zahtjevna, veći im izazov predstavljaju ispupčenja koja su izvlačili iz postojeće mase ili koja su nadodavali lijepljenjem (poput sitnih „špiceva“ – tankih valjkastih izbočina). Tijekom analize druge radionice učenici su istaknuli sljedeće:

- „Najlakše udubinu, a malo teže oblik.“
- „Najlakše ovaj pijesak, a najteže ovu zvjezdicu.“
- „Najteže popraviti oblik, a najlakše kako se pijesak stvara u dodiru s valovima.“
- „Najlakše raditi skicu tonova, a najteže između tonova oduzimat dijelove gline.“
- „Najteži mi je zavijutak od vala.“
- „Najlakše udubljenja, najteže ispupčenja – udubljenja sam skidala tj. oduzimala glinu.“
- „Najteže mi je tanke dijelove, stavljala sam glinu po ruci i kidala to.“
- „Najlakše ove točkice.“
- „Najlakše ovo hrapavo, a najteže oblik.“
- „Najlakše udubljenja, a najteže stanjiti i lijepiti špiceve.“
- „Najlakše točkice, a najteže oblik.“

Učenicima se posebno sviđjelo zaglađivanje površine gline vodom i prstima. Većina ih je istaknula da im posebnu opuštenost nudi kretanje ispočetka ako pogriješe ili ne dobiju

oblik/teksturu kakvu su htjeli. Gotovo svi učenici su se složili da nije bilo nečega što ih je živciralo ili im predstavljalo napor i stres tijekom rada. Ističu se sljedeći odgovori:

- „Crtat šare, jer ako pogriješim, samo opet našaram i to mi se sviđa, a onda ako nije dobro onda krenem ispočetka.“
- „Gladit s vodom, sa prstima.“
- „S vodom gladit površinu gline.“
- „Meni je bilo jako lijepo raditi i ništa me nije živciralo.“
- „Meni je bilo jako zabavno to raditi pa čak i oblik koji nije uspio baš, ali sam zadovoljna.“

Pojedincima je izvor napornosti rada bio u priboru ili u lijepljenju ispupčenja, odnosno manjih dijelova gline na veći komad/masu. Ističu se sljedeći odgovori:

- „Kad sam radila Petrovo uho, nastala mi je rupa u udubini, i onda sam morala sve ispočetka, i tako da mi je to bilo baš naporno.“
- „Mene je papir živcirao.“
- „To što nikako koralj nisam mogla zalijepiti.“

Postavljena su i pitanja vezana uz usmjerenost/koncentraciju na rad te povezano s time i pitanja o pozadinskim zvukovima/šumovima koji su bili reproducirani tijekom individualnog rada učenika. Gotovo svi učenici bili su usmjereni na svoj rad i nije bilo potrebe za dodatnim uvođenjem reda ili vraćanjem usmjerenosti na rad. S jedne strane to je i iznenađujuće, s obzirom na to da su učenici dulji period individualno radili i nitko od učenika nije tražio pauzu ili odlazak do kupatila. Dio učenika je stajao na nogama tijekom modeliranja i građenja, tako su se osjećali pokretljivije i usmjerenije na rad. Učenici kojima bi koncentracija odlutala s rada na nešto drugo uglavnom je bila uzrokovana zvukovima ili priborom. Riječ je o sedmom i osmom pitanju s prve radionice te o petom pitanju s druge radionice. Što se tiče usmjerenosti na glinu, odnosno fokusiranost na rad, učenici su istaknuli sljedeće:

- „Ja sam bila baš udubljena u rad i potrudila sam se da mi bude što ljepše, baš mi je bilo zanimljivo. Možda najzanimljivija radionica na kojoj sam sudjelovala i radila.“
- „Meni je glina bila jako zahtjevna, kao napraviti oblik pa sam se morala jako fokusirati na rad, ali kasnije su linije skoro same išle.“
- „Ja sam baš zaljubljena u svoj rad iako mi je nešto pošlo po krivu, i dalje me nije ometalo.“
- „Samo papir što se zalijepio za glinu.“

- „Mene ništa nije ometalo.“
- „Mene je Marko jer je pjevao.“

Pozadinski šumovi uzrokovani reproduciranim ili proizvedenim od strane ostalih učenika imali su različit utjecaj na pojedince. Većini učenika reproducirani zvukovi/šumovi nisu predstavljali znak ometanja tijekom rada. Učenici su se uglavnom na ovaj način izjasnili:

- „Zato što se nisam mogao koncentrirati, a ja sam inače jako osjetljiv na zvukove i treba mi tišina. Navikao sam se na tišinu.“ – učenik kojega su reproducirani zvukovi ometali u radu
- „Ja sam ignorirala.“; „Ja nisam uopće čula.“; „U početku dok nisam ni radio rad sam čuo, a poslije kao da je zvuk nestao kad sam krenuo raditi.“; „Mislim da nismo čuli jer smo previše glasno pričali.“; „Ja sam ignorirala, nije mi pomogla niti smetala, ja sam bila u svom svijetu i radila.“ – sedmero učenika koji nisu doživjeli reproducirane zvukove tijekom rada
- „Mene su morski zvukovi opuštali, baš je djelovalo opuštajuće.“; „Opuštalo me za rad jer sam lakše izgledala školjku.“; „Pomogli su mi, meni paše sa zvukovima.“; „Meni je bolje sa zvukovima jer sam dobila ideju kako to napraviti i ta glazba me opustila, imala sam baš osjećaj kao da radim s pravim valovima.“; „Bolje kad sam čula te zvukove zato što mi je bilo lakše napraviti udubine, jer nisam znala kako zvuči ljetno nevrijeme, zato mi je bilo lakše da čujem da mogu to onda i napraviti.“; „Nisu mi smetali zvukovi i bila sam opuštena.“ – ostatak, odnosno većina učenika kojima su reproducirani zvukovi i zvukovi druge dramske vježbe s druge radionice bili poticajni za rad

Postavljeno je i pitanje koje se odnosi na povezanost gline kao materijala s osjećajem opuštenosti. Većina učenika osjećala se opušteno tijekom rada glinom. Razlozi opuštenosti su sama glina kao materijal te oblikovanje gline rukama. Puno veći doživljaj gline dobili su radom s rukama nego s alatima. Podsjećalo ih je na blato, plastelin, glinamol i kruh (izrada kruha). Riječ je o šestom pitanju druge radionice, a neki od istaknutijih odgovora kojima učenici potvrđuju opuštenost tijekom rada glinom jesu sljedeći:

- „Da, kad sam radila glatko i dodirivala to glatko, onda sam se jako opustila.“
- „Kako sam mijesila i radila izbočine. Najmanje me opustilo dok sam radila alatima, a kad radim prstima to me baš jako opusti. Jer se samo potrudiš više.“
- „Mene je opustilo pipanje gline.“

- „Mene miješenje gline, jer je bila mekana, a nije ni premekana da se topi u ruci.“
- „Mene su opuštali pokreti valova dok sam prstima ovako polako išla i vukla.“

S druge strane nalaze se i istaknutiji odgovori koji objašnjavaju zašto određenim učenicima rad glinom nije opuštajući:

- „Ne slušam glazbu dok radim pa me zbog toga nije opustio rad glinom.“
- „Nije, jer kako sam non stop radio oblik prstima sam pritiskao da bude okruglo ovako pa me bolio prst.“
- „Bio sam pod stresom kad sam skidao one viškove, bojao sam se da će nešto puknuti. Nije mi puknulo na kraju, nisam pod stresom sad.“

Posljednje pitanje druge radionice bilo je vezano uz govorenje čakavskim narječjem na likovnim radionicama. Svim učenicima bilo je smiješno čuti primjenu čakavskoga narječja iako su priznali da nisu sve riječi odmah razumjeli. Neke su riječi i primjenjivali tijekom vlastitih razgovora na radionicama (*more* – može; *ča* – što; *ki* – tko; *buža* – rupa), a neke su i zapamtili. Riječ je o četvrtom pitanju druge radionice.

4.2.2. Pisani upitnik

Analiza druge likovne radionice započela je ispunjavanjem pisanog upitnika. Pisani upitnik sastoji se od 4 pitanja te je svaki učenik dobio svoj nastavni listić s pisanim upitnikom. Učenici su individualno ispunili upitnik te su ga po završetku predali studentici.

Ime: _____

LIKOVNA RADIONICA 3. C RAZREDA

---

1. RAD GLINOM ME OPUSTIO.

DA   NE

Napiši zašto DA ili zašto NE.

2. OBOJI ZELENOM BOJOM ONE OBLAČICE KOJI NAJBOLJE OPISUJU KAKO TI JE BILO RADITI GLINOM.

TEŠKO	ZABAVNO	☁
UZBUDLJIVO	DOSADNO	☁
RAZIGRANO	ZAHTJEVNO	☁

OVDE JE NAPIŠI NEKE SVOJE OSJEĆAJE.

3. KADA BI MOGAO/MOGLA ZAPOČETI SVOJE RADOVE ISPOČETKA, ŠTO BI DRUGAČIJE NAPRAVIO/NAPRAVILA?

---

4. ŠTO BI UBUDUĆE HTIO/HTJELA ISPROBATI S GLINOM?

Slika 34. Pisani upitnik

Na slici 34. mogu se vidjeti pitanja pisanoga upitnika te su vezana uz osjećaj opuštenosti tijekom rada glinom, uz općenito ponuđene i samostalno napisane osjećaje koje su učenici imali tijekom rada glinom, uz samokritiku što bi se moglo (ako bi se moglo) učiniti bolje idući put te uz budući rad glinom. Kao što je već navedeno, 21 učenik ispunio je ovaj pisani upitnik te je na prvo pitanje njih 17 odgovorilo „da“, odnosno rad glinom ih je opustio. Preostalih troje zaokružilo je „ne“. U prazne prostore na 2. pitanju učenici su uglavnom upisivali pozitivne osjećaje poput *zanimljivo, lagano, znatiželjno, opuštajuće, sretno, kreativno, snalažljivo, veselje, mirno, čarobno* itd. Učenici su pod 3. pitanjem uglavnom navodili ono što im je prema usmenom upitniku u obje radionice bilo zahtjevno ili naporno poput stvaranja oblika, udubljenja i ispupčenja i slično. Neki bi krenuli raditi ispočetka, a neki bi radili drugi motiv ili dodali više detalja. Neki su napisali da su zadovoljni svojim radom te da ne bi ništa mijenjali. Učenici su uglavnom u ovom pitanju prepoznali ono na čemu moraju više poraditi kako bi rad idući put bio „tehnički ispravniji“ – količina vode, gustoća gline, debljina pojedinih dijelova, dodavanje, oduzimanje, modeliranje, odnos mase i prostora te tekstura. Upravo to bila je i poanta ovoga pitanja. Na posljednjem pitanju dani su i nažalost pretpostavljeni odgovori. Učenici uglavnom žele raditi nešto što je njima poznato –

uobičajene motive nastave Likovne kulture (vaza ili životinja) te motive od osobnoga interesa poput makete Titanica, majčinoga lica, cvijeće, sunce, leptire, robote i slično. Gotovo svi učenici naveli su konkretan motiv koji bi ubuduće htjeli napraviti, a svi od navedenih su prema nastavi Likovne kulture vizualni motivi.

4.2.3. Istaknutiji učenički odgovori

Pojedini pisani upitnici istaknuli su se zbog unikatnih odgovora koje su učenici napisali. S logičnom pretpostavkom, zanimljivi odgovori na pisanom upitniku povezani su i sa zanimljivim/uspješnim radom učenika. S druge strane, određeni učenici nisu napravili uspješan ili po nekom kriteriju istaknuti rad, ali ponudili su zanimljive odgovore na pisanom upitniku. Neki od primjera zanimljivijih odgovora na posljednje pitanje upitnika jesu: „Htjela bih raditi posude na lončarskom kolu.“; „Htjela bih isprobati nešto novo, nešto što daje inspiraciju.“ i „Ja bih ubuduće htjela isprobati raditi češće s glinom.“ To pokazuje da su rad glinom doživjeli na dubljoj razini i da su zainteresirani za ponovni susret s glinom.

Radovi sljedećih dvoje učenika ne nalaze se među uspješnijima, ali zato su njihovi odgovori na pisanom upitniku zanimljivi.

LIKOVNA RADIONICA 3. C RAZREDA

---

1. RAD GLINOM ME OPUSTIO.

DA NE

Napiši zašto DA ili zašto NE.

Mene je rad glinom opustio jer je bilo lakovno i nije bilo teško kao mijesiti.

2. OBOJI ZELENOM BOJOM ONE OBLAČICE KOJI NAJBOLJE OPISUJU KAKO TI JE BILO RADITI GLINOM.

TEŠKO

ZARAVNO

Lijepo

UZBUĐLJIVO

DOSADNO

SUVAN

NEZGRANNO

ZAHTEJNO

unfudljivo

OVDE NAPISI NEKE SVOJE OSJEĆAJE.

3. KADA BI MOGAO/MOGLA ZAPOČETI SVOJE RADOVE ISPOČETKA, ŠTO BI DRUGAČIJE NAPRAVIO/NAPRAVILA?

Drugačije bi nosila okliše.

4. ŠTO BI UBUDUĆE HTIO/HTJELA ISPROBATI S GLINOM?

Drugo bi napraviti maketu titanika.

Slika 35. Pisani upitnik s odgovorima učenika – 1

Slika 35. prikazuje da se učeniku svidjelo modelirati i graditi glinom te je pokazao interes za budućim radom. Iako ovaj učenik nije imao uspješnije radove, njegov rad s prve radionice je jedini rad u čitavom razredu koji je imao uvećane detalje. Odnosno, dana je uputa da se određeni dijelovi ili detalji predmeta mogu modeliranjem prikazati većima nego u stvarnosti, ako se učeniku posebno sviđaju ili ih smatraju važnima za istaknuti. Ovaj učenik izabrao je bodljikavu školjku i odlučio je bodlje prikazati većima. Na ispravan način je dodavao bodlje na masu školjke, odnosno lijepio je pomoću vode i utiskivao prstima rubove bodlji za školjku, kako se u procesu sušenja ne bi odvojile. Učenikov rad nije ispao prema promatranju kao originalan predmet (školjka) no jedan je od onih koji su na ispravan način slijedili upute rada tehnikom gline te uputu za uvećanjem određenih dijelova koje smatraju važnima ili zanimljivima na promatranom predmetu. Prema odgovoru na 3. pitanje može se zaključiti da je učenik svjestan što je mogao napraviti bolje i da je upoznat s pojmovima s kojima se susreo na radionicama.

Ime: Vladimir Štefanec

LIKOVNA RADIONICA 3. C RAZREDA

---

1. RAD GLINOM ME OPUSTIO.
DA NE
Napiši zašto DA ili zašto NE.

Meni je jako voljano i ugodno riješiti glinom zato jer sam opuštena kad je rijam i gradim sa rukama.

2. OD OVIH ZELENIH BOJOM ONE OBLAČIĆE KOJE NAJBOLJE OPISUJU KAKO TI JE BILO RADITI GLINOM.

TEŠKO

ZABAVNO

UZBUĐLJIVO

DOSADNO

RAZIGRANO

ZAHTJEVNO

OVDEJE NAPIŠI NEKE SVOJE OSJEĆAJE.

3. KADA BI MOGAO/MOGLA ZAPOČETI SVOJE RADOVE ISPOČETKA, ŠTO BI DRUGAČIJE NAPRAVIO/NAPRAVILA?

Napravila bi više detalja i više ispućina i više valova ali mi se svića i ovako.

---

4. ŠTO BI UUBUDUĆE HTIJO/HTJELA ISPROBATI S GLINOM?

Htjela bi raditi noć i poručiti neke stvari od keramike NPR; čaše, zdjele tanjure ali teme su bile fantastične. ♥

Slika 36. Pisani upitnik s odgovorima učenice – 1

Slika 36. prikazuje zadovoljstvo učenice vlastitim radom, ali i istovremenu samokritiku što je mogla preciznije napraviti. Učenici se svidio rad glinom, osjećala se opušteno i pokazuje interes za daljnjim radom, odnosno za izradom uporabne keramike. Ovaj

pisani upitnik istaknut je zbog opširnosti odgovora i njihove točnosti. Odnosno, dio učenika bi pročitao pitanje i dao odgovor koji se ne odnosi na to pitanje, dok je ova učenica dala upravo odgovor koji se traži na svako pitanje.

Iduće četiri slike pisanih upitnika predstavljaju upitnike učenika sa zanimljivim odgovorima, a ujedno i uspješnijim/zanimljivijim radovima obiju radionica.

LIKOVNA RADIONICA 3. C RAZREDA

MODELIRAMO I GRADIMO GLINOM

1. RAD GLINOM ME OPUSTIO.

DA NE

Napiši zašto DA ili zašto NE.

Zato što kada nešto myesim uvijek se opustim kad radim plastinu i uvijek mi makne sav stres.

2. OBOJI ZELENOM BOJOM ONE OBLAČICE KOJI NAJBOLJE OPISUJU KAKO TI JE BILO RADITI GLINOM.

TEŠKO ZABAVNO NEĆA

UZBUĐLJIVO DOSADNO NESREĆE

RAZIGRANO ZAHTEJNO UČEŠTEN

OVDJE NAPIŠI NEKE SVOJE OSJEĆAJE.

3. KADA BI MOGAO/MOGLA ZAPOČETI SVOJE RADOVE ISPOČETKA, ŠTO BI DRUGAČIJE NAPRAVIO/NAPRAVILA?

Napravila bi više detalja i češće bi oblikovala komade gline.

4. ŠTO BI UBUĐUĆE HTIO/HTJELA ISPROBATI S GLINOM?

htjela bi isprobati napraviti stakla koja izgleda kao porcelan.

Slika 37. Pisani upitnik s odgovorima učenice – 2

Slika 37. prikazuje zadovoljstvo učenice u radu s glinom. Učenica se osjeća veselo, sretno i uzbuđeno tijekom rada. Istaknula je rad glinom *zahtevnom* no istovremeno i opuštajućim. Svjesna je svojega rada i što bi promijenila. Učenica je imala odličan rad na prvoj likovnoj radionici te je 4. odgovor na pitanje djelomično posvećen tom radu. Učenica je više puta kretala ispočetka, iako je zapravo rad svaki put bio poprilično dobro oblikovan i s većim brojem detalja no učenica nije bila zadovoljna. U konačnici je ponovno imala uspješan rad.

ime: Marko Mura

LIKOVNA RADIONICA 3. C RAZREDA

1. RAD GLINOM ME OPUSTIO.

DA NE

Napiši zašto DA ili zašto NE.

Dad glinom me je opustio zato jer sam se jako udubio u rad i nisam trebao razmišljati o ničem drugom.

2. OBOJI ZELENOM BOJOM ONE OBLAČICE KOJE NAJBOLE OPISUJU KAKO TI JE BILO RADITI GLINOM.

TEŠKO	ZABAVNO	LAGANO
UZBUĐLJIVO	DOSADNO	RADOŠNO
RAZIGRANO	ZAHTEVNO	ZANIMLJIVO

OVDE NAPISI NEKE SVOJE OSJEĆAJE.

3. KADA BI MOGAO/MOGLA ZAPOČETI SVOJE RADOVE ISPOČETKA, ŠTO BI DRUGAČIJE NAPRAVIO/NAPRAVILA?

Dad mogu napraviti svoj rad ponovo bi napravio više.

4. ŠTO BI UBUDUĆE HTIO/HTJELA ISPROBATI S GLINOM?

Htio bi raditi životinje.

Slika 38. Pisani upitnik s odgovorima učenika – 2

Slika 38. prikazuje učenikovu želju za budućim radom s glinom te osjećaj opuštenosti i koncentracije tijekom rada. I ovaj učenik je svjestan svojega rada te mu pristupa s dozom kritičnosti. Učenikov 3. odgovor odnosi se na radove s obje likovne radionice. Rad s druge likovne radionice izabran je kao jedan od uspješnijih radova.

LIKOVNA RADIONICA 3. C RAZREDA

1. RAD GLINOM ME OPUSTIO.

DA NE

Napiši zašto DA ili zašto NE.

Zato jer mi je rad s glinom dosta zahtjevan.

2. OBOJII ZELENOB BOJOM ONE OBLAČICE KOJI NAJBOLJE OPISUJU KAKO TI JE BILO RADITI GLINOM.

☐ TEŠKO	☒ ZABAVNO	☐
☒ UZBUĐLJIVO	☐ DOSADNO	☐
☒ RAZIGRANO	☒ ZAHTJEVNO	☐

OVDJE NAPIŠI NEKE SVOJE OSJEĆAJE

3. KADA BI MOGAO/MOGLA ZAPOČETI SVOJE RADOVE ISPOČETKA, ŠTO BI DRUGAČIJE NAPRAVIO/NAPRAVILA?

Napravila li bi bez pogreške drugi put.

---

4. ŠTO BI UBUDUĆE HTIO/HTJELA ISPROBATI S GLINOM?

htjela bi napraviti ajfelov tornaj.

Slika 39. Pisani upitnik s odgovorima učenice – 3

Slika 39. prikazuje pisani upitnik učenice koja je imala najuspješniji rad na prvoj radionici i poprilično dobar rad na drugoj radionici. S druge strane učenica ne smatra rad glinom opuštajućim, već zahtjevnim, ali zabavnim, uzbuđljivim i razigranim. Pretpostavlja se, na temelju 3. odgovora, da učenica teži savršenstvu. Iako ona sama nije u potpunosti zadovoljna svojim radom, učenici u razredu su njezin rad istaknuli kao najbolji. Učenica je zaista slijedila upute zadatka, imala na umu likovne pojmove i motiv te je odlično primjenjivala sve demonstrirane načine rada tehnikom gline.

1. RAD GLINOM ME OPUSTIO.
DA NE

Napiši zašto DA ili zašto NE.

*Ne zato što
mi me lizale
ruke od toga.*

2. OBOJI ZELENOM BOJOM ONE OBLAČICE KOJE NAJBOLJE OPISUJU KAKO TI JE BILO RADITI GLINOM.

☐ TEŠKO	☒ ZABAVNO	☒ <i>čvrsto</i>
☐ UZBUĐLJIVO	☐ DOSADNO	☒ <i>netko</i>
☐ RAZIGRANO	☒ ZAHTJEVNO	☒ <i>netko</i>

OVdje napiši neke svoje osjećaje.

3. KADA BI MOGAO/MOGLA ZAPOČETI SVOJE RADOVE ISPOČETKA, ŠTO BI DRUGAČIJE NAPRAVIO/NAPRAVILA?

odlikovanja u galijepke.

---

4. ŠTO BI UUBUDUĆE HTIO/HTJELA ISPROBATI S GLINOM?

Kolio bi napraviti veliku kulu kao i veliki most.

Slika 40. Pisani upitnik s odgovorima učenika – 3

Slika 40. prikazuje pisani upitnik učenika čija su oba rada izabrana kao jedni od najuspješnijih. Učenik rad glinom ne smatra opuštajući zato što su ga ruke boljale tijekom utiskivanja udubina na radu druge likovne radionice. Odgovor na 3. pitanje obrazložio je tijekom usmene analize – učenik je pod *ljepšim* mislio na preciznije prikazane detalje i zaglađenost površine lijepljenih dijelova/ispupčenja na veći dio gline. Odgovor se također odnosi na rad druge likovne radionice.

4.3. Analiza učeničkih radova

Slijede slike istaknutijih učeničkih radova s jedne, druge ili obiju likovnih radionica. Radovi se smatraju uspješnijima zbog slijeđenja uputa zadatka, primjene likovnih pojmova i motiva te pravilnog slijeđenja uputa vezanih uz rad tehnikom gline – dodavanje (lijepljenje), oduzimanje te ostalo modeliranje i građenje. Radovi od drugog do petog učenika (slike 43 – 47) ujedno su imali i istaknutije pisane upitnike te su spomenuti u prethodnom poglavlju.

Slika 41a. Uspješan rad učenika

Slika 41b. Uspješan rad učenika

Slike 41a. i 41b. prikazuju uspješne radove učenika: *a* predstavlja rad morske spužve s prve likovne radionice te *b* predstavlja zvuk galeba s druge likovne radionice. Morsku spužvu radio je od veće količine gline te je, prema njegovim riječima, prvo napravio oblik (oblik kugle) na kojem je onda radio udubljenja oduzimanjem gline ili utiskivanjima, i ispupčenja dodavanjem gline. Učenik je ravnomjerno istanjio masu koju je na pravilan način dodao na ostatak spužve. Učenik je imao na umu likovne pojmove te je odlično prikazao prošupljenost, udubljenja i ispupčenja na spužvi, a poigrao se radeći teksturu pomoću alata i prstiju. Sitna udubljenja (točke koje predstavljaju prošupljenost spužve) radio je čačkalicom, i iako nije previše pozornosti obraćao na preciznost i brojnost detalja, učenik ih je primijetio i ipak prikazao. Na prvom radu je jednostavnije lijepio i utiskivao manje komade gline na veći komad, a na drugom je imao problem s istim jer je koristio još manje komade gline (ispupčenja na *b* slici). Učenik je prikazao zvuk galeba te je objasnio što koji dio na radu predstavlja. Ispupčenja su visoki tonovi koje galeb proizvodi tijekom glasanja, a udubljenja i niski reljef predstavljaju dio tišine i pripremanja galeba za glasanje. Kratke crte također predstavljaju hrapavost u glasanju galeba. Motiv je odlično prikazan i ostvaren, učenik nije

slijedio šablonu niti prikazao galeba kao životinju, već je izmislio kako bi zvuk galeba prema njemu izgledao te se zbog toga ovaj rad nalazi u skupini istaknutijih i uspješnijih radova. Što se tiče likovnih pojmova i rada tehnikom gline, učenik je prikazao teksturu i odnos mase i prostora iako nije išao prema preciznosti. Poteškoće mu je stvaralo lijepljenje ispupčenja, a kao što je i sam naveo u usmenom upitniku, htio je dodati više *špiceva* – valjkastih ispupčenja.

Slika 42a. Uspješan rad učenice

Slika 42b. Uspješan rad učenice

Slike 42a. i 42b. prikazuju uspješne radove učenice s obiju radionica: *a* predstavlja kliješta raka s prve likovne radionice te *b* predstavlja dodirivanje pijeska i mora s druge likovne radionice. Učenica je, kao što je već spomenuto, na prvoj likovnoj radionici svoj rad započinjala više puta ispočetka. Rad je tijekom svakog pokušaja bio dobar, ali učenica nije bila zadovoljna izvedbom sve do posljednjeg prepravljjanja. Jedna je od rijetkih koja je zaista promatrala svaki dio predmeta kako bi ga što preciznije ostvarila i prikazala glinom. Rad je napravljen u dimenzijama većim od stvarne dimenzije, u skladu s uputama zadatka. Vidi se da je učenica predmet i opipala te iste teksture zatim i prenijela na rad. U potpunosti je slijedila

likovne pojmove koje je studentica objasnila te uspješno prikazala motiv. Rad je nastao uglavnom savijanjem i izvlačenjem te oduzimanjem i udublivanjem na pojedinim dijelovima. Glina je ostala pravilne gustoće, a rad čvrst i bez savijanja. Drugi rad donosi pješčano, hrapavo i „pokretno“ dno, a pomiču ga meki i također hrapavi valovi. Ispupčenja predstavljaju valove koji se pomiču naprijed i istovremeno uzimaju i guraju pijesak. Udubljenja i ravna ploha predstavljaju pješčano dno i pijesak koji se pomiče. Valovi su sa svih strana obavijeni pijeskom i zato rad predstavlja dodirivanje mora i pijeska. Iako usmjerena na motiv i izmišljanje zvuka dodirivanja mora i pijeska, primjećuje se da je učenica bila svjesna odnosa mase i prostora, a da je pojam teksture postavila ipak u drugi plan.

Slika 43. Uspješan rad učenika

Slika 43. prikazuje rad učenika s druge likovne radionice – zvuk ljetnog nevremena. Rad je svrstan u kategoriju uspješnih radova zbog zanimljivog prikaza i objašnjenja likovnog motiva. Učenik je mogao biti precizniji i pažljiviji te višak gline (sitni komadići gline uz rad) ukloniti i rubove zagladiti, a i odnosu mase i prostora mogao je dati više pozornosti. Odlučio je prikazati ljetno nevrijeme koje putuje jednom linijom (dno rada), a izbočine na njemu (dugački vrhovi) su tonovi grmljavine, kiše i vjetra koji su se mogli čuti tijekom reproduciranja šuma. Rad se „čita“ s lijeva na desno te je učenik istaknuo da je na početku visoko jer nevrijeme započinje snažno, a zatim se stišava, pada lagana kiša (pa se tako i vrhovi krata) pa se počinje polako pojačavati uz kišu i vjetar te ponovno snažno udara i uz grmljavinu. Zanimljiv je pristup i način pridavanja slike ovom zvuku, a učenik je zaista bio ponosan sam na sebe dok je ostatku razreda objašnjavao značenje svojeg rada. Poprilično je jednostavno modeliran učenikov rad – učenik nije niti dodavao, niti oduzimao glinu, već je izrezao iz ravno modelirane plohe željeni oblik zbog čega se, možda, ipak dovodi u pitanje uspješnost rada.

Slika 44. Uspješan rad učenice

Slika 44. prikazuje rad učenice s prve likovne radionice, odnosno morskog puža. Gotovo svi učenici su tijekom analize prve radionice potvrdili da je upravo ovaj rad najuspješniji. Iako rad učenice ne nalikuje u potpunosti na promatrani predmet, učenica je svejedno motiv prikazala vjerodostojno te je lako naslutiti da je riječ o morskog pužu i bez pravog puža pokraj rada za usporedbu. Što se tiče ostvarenosti likovnih pojmova, učenica je puno veći uspjeh ostvarila s prikazivanjem odnosa mase i prostora, iako je i pojam teksture odlično prikazala. Glina se savijala i izvlačila na određenim dijelovima, rađena su i udubljenja prilikom stvaranja teksture, ali i na dnu samog puža. Samo je nekolicina učenika modelirala i gradila rad prema promatranju, a da su pritom imali na umu i one dijelove predmeta koji se ne vide kad predmet položimo na klupu. Ova je učenica izdubila dno puža i napravila „ulaz“ u školjku, a istovremeno je postigla dobar omjer gline s tanje strane (bliže udubini) i većeg dijela glinene mase. Na dnu rada mogu se vidjeti dijelovi dodani lijepljenjem te tekstura napravljena alatima, a od dna prema vrhu izmjenjuju se točke i crte duž puža, u razmacima i sa svojim redoslijedom. Zanimljiva je i činjenica da je učenica na pisanom upitniku zaokružila „ne“ te rad glinom ne smatra opuštajućim već zahtjevnim, a i željela bi idući put napraviti rad bez pogreške. Iako, naravno, pogreške nije bilo.

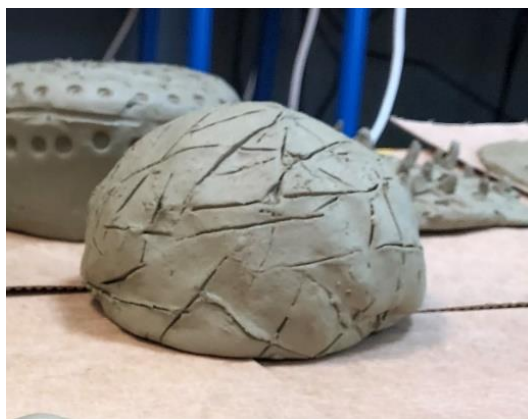

Slika 45. Uspješan rad učenika

Slika 45. prikazuje rad učenika s prve radionice, kostur morskog ježinca. Već na prvi pogled može se primijetiti da je učenik pojam teksture shvatio olako no barem ju je doživio i donekle prikazao. S druge strane, pojam odnosa mase i prostora odlično je odrađen. Dulje vrijeme učenik je dubio glinenu kuglu te se trudio udubinu proširiti i u ostale dijelove rada, a da pritom otvor ježinca ne uništi. Uglavnom se bavio raznim načinima modeliranja glinom te oduzimanjem, odnosno micanjem viška gline nastale udublivanjem, a dodavanje lijepljenjem nije primjenjivao. Ostatku razreda se ovaj rad sviđa te su tijekom druge likovne radionice upravo ovaj rad koristili kao primjer za ponavljanje pojma odnosa mase i prostora.

Slika 46a. Uspješan rad učenika

Slika 46b. Uspješan rad učenika

Slike 46a. i 46b. prikazuju rad učenika s druge likovne radionice koji predstavlja zvuk cvrčka. Učenik je uspješno prikazao odnos mase i prostora. Prstima je modelirao udubljenje te je pritom pazio da su svi rubovi jednake debljine. Teksturu je zagladio spužvom te je crte u svim smjerovima ostvario ostalim alatima. Rad se može podizati i promatrati sa svih strana. Učenikovo objašnjenje rada jest da je riječ o čahuri cvrčka te kada bismo postavili cvrčka u udubljenje, njegovo glasanje bi odzvanjalo zbog čega bi na najbolji način bila dočarana glasnoća tog zvuka. Također, prema riječima učenika, raznolike crte predstavljaju hrapavost glasanja koje se širi u svim smjerovima. Rad je napravljen većinom prstima te iz jedne mase, bez dodavanja ili oduzimanja gline postojećoj masi.

Slika 47. Uspješan rad učenice

Slika 47. prikazuje rad učenice s prve likovne radionice, a predstavlja morski koralj na kamenu. Ovdje se mogu primijetiti blage poteškoće tijekom dodavanja manjih dijelova gline većem, odnosno tijekom lijepljenja grana koralja njegovom korijenu. Lijepljeni komadi su bili premali i s prevelikom količinom vode te su se odvajali stoga je učenica odlučila sve grane

koralja zalijepiti i stisnuti blizu kako bi koralj bio čvršći. Lijepljenje koralja za podlogu uspješno je odrađeno. Zanimljivo je vidjeti razne teksture na podlozi te korištenje više različitih alata, ali i prstiju u prikazivanju iste. Ravna ploha obogaćena je s barem četiri različita uzorka što rad i čini stvarnim i sličnim s originalnim predmetom.

Obje likovne radionice provedene su prema pisanim pripravama, odnosno, kako su i bile zamišljene. Komunikacija s učenicima bila je u skladu s pravilima metodike no opet opuštenija s obzirom na to da radionice nisu imale vremensko ograničenje i druge određene karakteristike nastavnoga sata Likovne kulture. Uspješnosti provedenih radionica pridonose radovi učenika koji su i više nego dobri. Prema riječima učiteljice razreda, uglavnom su djevojčice više likovno „kreativne“ i uzbuđene no tijekom radionica primijećena je iznimna udubljenost u rad kod svih dječaka, što je kasnije i rezultiralo vrlo dobrim radovima. Svi su učenici pokazali interes za radom te se mogla primijetiti većinska opuštenost tijekom rada glinom, kao i koncentracija, odnosno usmjerenost na isto. Iako su postojali osobni strahovi vezani uz prikazivanje motiva druge likovne radionice, oni su nestali čim je pridobivena pozornost i uključenost učenika u dramske vježbe. Želja je bila imati jedan vizualni i jedan nevizualni motiv kako bi učenici dobili širu sliku što sve mogu modelirati i graditi glinom. Učenike se htjelo upoznati s materijalom, da znaju kakav je na dodir i da se ne boje zaprljati ruke i nešto samostalno izgraditi. Osmijesi na licima svjedočili su zabavi koja je bila prisutna na radionicama, čak i kad bi netko pogriješio i rukom zgnječio sve pa počeo ispočetka. U tome leži velika moć i lakoća rada s glinom.

Radovi obiju radionica izloženi su u izložbenom prostoru koji se nalazi u učionici 3.c razreda. Izložbeni prostor veća je kutija pravokutnog oblika ispunjena sitnim pijeskom karakterističnim za plaže Lopara na Rabu. Isti predstavlja osobnu plažu tog razrednog odjeljenja na kojoj se nalaze svi predmeti iz mora i šuma otoka Raba, kao i predmeti zvukova i šumova životinjskog svijeta i vremenskih prilika.

Slika 48. Izložbeni prostor

5. Zaključak

Ljudi često imaju poriv dodirivati objekte. Tome svjedoče brojne skulpture na javnim površinama čiji su pojedini dijelovi „istrošeni“ zbog neprestanog ljudskog dodirivanja. Trodimenzionalnost nekog oblika, a samim time i formi oblikovanih glinom, nudi podjednako vizualni i taktilni užitak. Upravo u ljevakovitoj taktilnosti leži pozitivni učinak rada s glinom. U dodiru i rukovanju glinom može se osjetiti element težine i topline. Glina nudi znatnu slobodu kreiranja nastavnih sati Likovne kulture te ujedno može biti i poticaj za Sat razrednika i razgovore o određenoj temi ili situaciji koja je nastupila u razrednom odjeljenju. Učitelj kao moderator nastavnog procesa ima priliku i zadatak upoznati učenike s raznolikim mogućnostima rada glinom, budući da je spektar njezine upotrebe izuzetno širok. Ključno je pristupiti učenicima na njihovoj kognitivnoj i emocionalnoj razvojnoj razini te im omogućiti slobodu igre, jer upravo kroz igru mnogo uče, posebice kada je riječ o radu s glinom. Davanje slobode djeci pri početnom istraživanju materijala pokazalo se iznimno poticajnim, kako za njihov osobni razvoj, tako i za intrinzičnu motivaciju učenika pri daljnjem otkrivanju rada s glinom. Učenici su kroz proces pokušaja i pogrešaka stekli dublje razumijevanje gline kao medija te su posvetili posebnu pažnju detaljima svojih radova, a osobito vanjskom izgledu plohe, njenim teksturnim i fakturnim svojstvima.

Literatura

- Babić, A. (1978). *Promatranje likovnih djela u osnovnoj školi: priručnik za nastavnike*. Zagreb. Školska knjiga.
- Baričević, M. (2016). *Izbor kritičarke: keramika i staklo 1950-1999*. Zagreb. In.Tri.
- Baričević, M. (1994). *Suvremena keramika u Hrvatskoj*. Zagreb. Art Studio Azinović.
- Belamarić, D. (1986). *Dijete i oblik: likovni jezik predškolske djece: knjiga za odgajatelje, roditelje, pedagoge, psihologe, psihijatre*. Zagreb. Školska knjiga.
- Beneta, Ž., Bucković, I., Vekić-Kljaić, V., Boštjančić, M., Rogulj, E., Jedrejčić, E., ... Gršković, J. (2010). Kiparske tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj*, 16-17 (62-63), 30-37. Preuzeto 25. svibnja 2023. s <https://hrcak.srce.hr/124745>.
- Bernhard, M. (2001). *Leksikon umjetnosti: od pretpovijesti do danas*. Rijeka. Extrade.
- Bošnjak, V., Brekalo, Z., Kosec, M., Kovačić, T., Matijević-Medvešek, M., Novoselac, A. (2009). *Uvod u likovne tehnike*. Zagreb. Profil International.
- Brešan, D. (2006). *Likovni pojmovnik: priručnik likovnih pojmova i reprodukcija za osnovnu i srednju školu*. Zagreb. Naklada Ljevak.
- Časopis Young Children (1999). Glina za male prstiće. *Dijete, vrtić, obitelj*, 5 (17), 29-30. Preuzeto 25. svibnja 2023. s <https://hrcak.srce.hr/183959>.
- Čubrilo, S., Krušić, V., Rimac Jurinović, M. (2017). *Odgoj za građanstvo, odgoj za život: priručnik aktivnih metoda za građanski odgoj i obrazovanje s primjerima dobre prakse*. Zagreb. Školska knjiga.
- Gamulin, G. (1999). *Hrvatsko kiparstvo XIX. I XX. stoljeća*. Zagreb. Naprijed.
- Gombrich, E. H. (1999). *Povijest umjetnosti*. Zagreb. Golden Marketing.
- Grgurić, N., Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb. Educa.
- Hume, H. D. (2014). *The Art Teacher's Survival Guide for Secondary Schools: Grades 7-12*. John Wiley & Sons.

Ivanović, N., Barun, I., Jovanović, N. (2014). *Art terapija – teorijske postavke, razvoj i klinička primjena*. Socijalna psihijatrija, 42(3), 190–198. Preuzeto 4. veljače 2023. s <https://hrcak.srce.hr/134765>.

Jakubin, M. (2007). *Vodič kroz povijest umjetnosti: vremenska lenta*. Zagreb. Školska knjiga.

Jakubin, M. (1990). *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike: priručnik za likovnu kulturu*. Zagreb. Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta.

Janson, H. W., Janson, A. F., Ivančević, R., Škarić, O. (2013). *Povijest umjetnosti*. Varaždin. Stanek.

Jugović, M., Leiner Maksan, U., Žiljak Gršić, J. (2022). *Dizajn vizualnih komunikacija*. Zagreb. Školska knjiga.

Kučina, V. (2004). *Oblikovanje keramike*. Zagreb. Školska knjiga.

Kuhar, R. (2014). *Osnove tehnologije i metode oblikovanja gline: tradicija i suvremenost u oblikovanju i dekoriranju keramike*. Zagreb. R. Kuhar (Studio za tisak i dizajn)

Pičuljan, D. (2021). Atelier Pičuljan. <https://ateljerpiculjan.hr/> pristupljeno 14. lipnja 2023.

Rogulj, E. (2015). *Glina kao medij u dječjem izražavanju*. U Zaninović Tanay, Lj., Tanay, E. R. (Ur.) *Sretna djeca: Kreativnost i pristupi dječjem vizualnom stvaralaštvu*. (str. 82 – 95) Zagreb. Udruga hrvatskih učitelja likovne izobrazbe.

Škrbina, D. (2013). *Art terapija i kreativnost: multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji*. Zagreb. Veble commerce.

Šošić, M. (2019). *Likovna kultura i likovne tehnike: sveučilišni udžbenik za 1. godinu integriranoga preddiplomskoga i diplomskoga Učiteljskoga studija*. Osijek. Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.

Tanay, E. R., (1995). *Tehnike likovnog izražavanja: od olovke do kompjutora*. Zagreb. Naklada Zakej.

Warshaw, J. (2009). *Tehnike izrade keramike*. Zagreb. Veble commerce.

Prilozi

Prilog 1. Priprava prve likovne radionice

STUDENT: Nika Liović	Modul: odgojne znanosti	Razred	Datum
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE		3.c	19.4.2023.
<p>Tema: Svijet oko mene: učenik likovnim i vizualnim izražavanjem istražuje i komentira svijet koji ga okružuje (zavičaj; bliži i dalji okoliš; društvena pitanja).</p> <p>Vrijeme trajanja: 2 – 3 školska sata</p> <p>Odgojno – obrazovni ishodi: A. Stvaralaštvo i produktivnost OŠ LK A.3.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje. OŠ LK A.3.2. Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju.</p> <p>B. Doživljaj i kritički stav OŠ LK B.3.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje vlastiti doživljaj stvaranja.</p> <p>Ciljevi sata (podishodi): Kognitivni: učenik uočava, uspoređuje i razlikuje različite vrste tekstura te usvaja rad glinom prilikom izrade vlastitog predmeta. Rad glinom povezuje s modeliranjem i građenjem. Shvaća pojam prostora koji okružuje načinjeni predmet. Upoznaje postupke korištenja likovnih materijala i tehnike.</p> <p>Psihomotorni: učenik razvija kreativnost i originalnost tijekom stvaranja svojega rada. Razvija i motoričku spretnost ruku koristeći se tehnikom modeliranja i građenja (glinom). Potiče se sposobnost analitičkog uočavanja oblika, predmeta i pojava u prirodi koji ga okružuju. Potrebno je planirati vrijeme namijenjeno za stvaranje likovnoga rada.</p> <p>Afektivni: učenik razvija estetsko i kritičko mišljenje te formira uvjerenja i stavove. Učenik stječe pozitivne radne navike i svojim znanjem argumentirano vrednuje svoj rad kao i radove ostalih učenika. Dolazi do razvoja samopouzdanja i neovisnosti.</p> <p>Povezanost s ishodima drugih predmeta: OŠ HJ A.3.6. Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju.</p>		<p>NAČINI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. prema promatranju 2. nakon promatranja 3. prema sjećanju 4. prema zamišljanju 5. prema izmišljanju <p>OBlici RADA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Frontalni 2. Individualni 3. Rad u parovima 4. Grupni <p>NA STAVNE METODE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Analitičko promatranje 2. Demonstracija 3. Razgovor 4. Usmeno izlaganje 5. Metoda scenarija 6. Rad s tekstom 7. Kombiniranje 8. Variranje 9. Građenje 10. Razlaganje <p>NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Reprodukcijska 2. Izravno umjetničko djelo 3. Prirodni oblici 4. Načinjeni oblici 5. Power Point 6. Tablet, PC 7. Fotoaparati 8. Fotografije 9. Grafoskop 10. Televizor 11. Video 12. Ploča, kreda 13. Ostalo: 	
<p>NASTAVNA JEDINICA</p> <p>Likovno područje: modeliranje i građenje</p> <p>Likovni pojmovi: različiti odnosi mase i prostora; tekstura</p> <p>Motiv: predmet s plaže (vizualni)</p> <p>Likovni materijali i likovne tehnike: zaštita za stol, zaštita za odjeću, bijeli papir, posuda za vodu, voda, spužva, drveni štapići, čačkalice, slamke, papirnati ručnik, žica za glinu, glina</p> <p>Digitalni alati: Power Point prezentacija</p> <p>Nastavno sredstvo – reprodukcija: Constantin Brancusi: „Uspavana muza“, 1910.</p>			

Artikulacija nastavnog sata	
Aktivnosti učitelja i učenika	Praćenje, vrednovanje, prezentacija
<p>1. Uvodni dio: <i>Priprema</i></p> <p>Učenici na početku sata pripremaju potreban pribor (zaštitu za stol, zaštitu za odjeću, bijeli papir, posudu za vodu, vodu, spužvu, drvene štapiće, čačkalice, slamke, papirnati ručnik), a učiteljica im pomaže u pripremi pribora i mjesta za rad. Na za to predviđenoj klupi učiteljica priprema glinu i žicu za glinu. Radit će individualno, svaki učenik na svome mjestu. Zatim slijedi objašnjenje da će se raditi tehnikom gline. Učenici se okupljaju polukružno frontalno okrenuti prema učiteljici dok učiteljica na klupi objašnjava način upotrebe likovnih materijala i tehnike. Demonstrira se rad glinom. Za modeliranje i građenje glina treba biti određene gustoće. Ako je suha, mrvlji se i puca, i tada dodajemo vodu. Ako je u glini previše vode, tada ostaje na rukama i ne zadržava modelirani oblik. Potrebno je mijesiti dok ne prestane ostajati na rukama. Glina se može obrađivati oduzimanjem – izrezivanje i vađenje pojedinih dijelova; dodavanjem – masi gline dodaju se komadići gline; i modeliranjem – glina se gnječi, savija, izvlači, utiskuje, produbljuje i prošupljuje. Radi se prstima ili alatima. Radovi se modeliraju na podlozi – bijelom papiru.</p>	<p>Vrednovanje kao učenje i vrednovanje za učenje:</p> <p>Učenici prepoznaju i opisuju različite mogućnosti likovnog izražavanja likovnim pojmovima iz konkretne nastavne jedinice.</p>
<p>2. Srednji dio: <i>Motivacija</i></p> <p>Učiteljica motivacijski dio radionice vodi s učenicima posjednutim u kružni oblik. Tijekom čitave radionice govori čakavskim narječjem. Učiteljica u neprozirnu vreću stavlja više predmeta. Prvi učenik ne gledajući rukom opipava jedan predmet u vreći i na osnovi dodira pokušava opisati površinu predmeta. Učiteljica i ostali učenici pomažu pitanjima: <i>Bode li? Je li mekano? Je li tvrdo? Je li glatko? Je li ispupčeno ili udubljeno? Je li zgužvano?</i> Ostali učenici mogu pitati sve što ih zanima o predmetu i zatim pogađati o kojem se predmetu radi, ali nije važno pogoditi o kojem je predmetu riječ, već da učenici opisuju površinu, odnosno, teksturu predmeta. Nakon dobivenih raznih primjera površina/tekstura, učiteljica napominje kako je ovo što su dodirivali površina predmeta te da sve ima svoju površinu koju možemo na dodir osjetiti i opisati. Učiteljica potvrđuje površine koje su učenici spominjali te navodi i još neke kako bi učenike sadržajno obogatila (glatko, sjajno, ravno, hrapavo, kvrgavo, bodljikavo, izgužvano, grubo, fino, izbrazdano, urezano, raspucalo, zrnato). Učiteljica prikazuje reprodukciju (Constantin Brancusi: „Uspavana muza“, 1910.) te potiče učenike na uočavanje dviju različitih površina ističući kako skulpture koje vidimo ili koje samostalno izrađujemo mogu imati više različitih površina što čini njihovu teksturu. Zatim postavlja određene predmete pred učenike i potiče ih da uoče raznolike teksture na svakom. Nakon toga, napominje učenicima da ono što se nalazi oko bilo kojeg predmeta i svuda oko nas u svijetu, se naziva prostorom. A u kakvom su odnosu predmet i prostor demonstrira, zbog zornosti, puhanjem u predmet (potiče učenike da puhnu u predmet i promotre gdje je zrak otišao). Kod pojedinih predmeta zrak se u njih sudara te ih okružuje, dok kod drugih prolazi između pukotina, linija ili rupa koje imaju u sebi. Dolazi se do zaključka u kakvim se odnosima nalaze određeni predmeti, kao masa, s prostorom koji ih okružuje (koriste se predmeti s početka sata, a koji ujedno kasnije služe i kao motivi za radionicu).</p> <p>Učenicima se približava motiv. Učiteljica učenicima priča priču o svojem rodnom zavičaju iz kojega dolazi te o pronalasku predmeta koji se koriste kao motivi za likovnu radionicu. Postavlja pitanje učenicima ako i oni tijekom svojeg ljetovanja izranjaju školjke ili ako sakupljaju zanimljive predmete s plaže. Ističe kako svaki predmet ima svoju priču gdje je pronađen i zašto je uzet. Učiteljica postavlja predmete s plaže na za to predviđenu klupu te učenici, jedan po jedan, dolaze do klupe i odabiru one predmete koje će modelirati i graditi prema promatranju. Ističe</p>	<p>Praćenje:</p> <p>Za vrijeme rada, učenici povremeno odgovaraju na pitanja učiteljice kojima ih se potiče na refleksije tijekom istraživačkog i stvaralačkog procesa te na raspravu o rezultatu rada. Učiteljica prati aktivno sudjelovanje, samostalnost, samoinicijativnost, komunikaciju i suradnju, toleranciju i doprinos tijekom rada.</p>

<p>se kako svaki predmet ima nekoliko različitih površina koje čine njegovu teksturu te je potrebno modelirati odabrani predmet na način da se istakne njegova tekstura i detalji. Pojedini dijelovi mogu se uvećati ako ih učenici smatraju važnim dijelom predmeta. Predmeti će se modelirati i graditi u stvarnoj veličini predmeta, a jedino se manji predmeti mogu graditi veći zbog kvalitetnijeg prikaza teksture i detalja. Nakon što su učenici odabrali predmete i uzeli glinu (svatko žicom reže svoj komad gline, a učiteljica nadzire je li učenik uzeo dovoljno, premalo ili previše), vraćaju se na svoja mjesta za klupom te čekaju daljnju uputu za rad.</p>	
<p>Najava zadatka: Danas ćemo glinom modelirati i graditi odabrane predmete s plaže pomoću odnosa mase i prostora te teksture. Tko će (nam) ponoviti?</p>	
<p>3. Završni dio:</p> <p><i>Analiza i vrednovanje</i></p> <p>Kada su učenici završili s radom, donose svoje radove na predviđenu klupu. Svi obraćaju pozornost te se ukratko ponavlja što je bio zadatak. Zajedno se razgovara o izloženim radovima te se daju konstruktivne kritike i pohvale ovisno o stupnju uspješnosti prikazivanja likovnih problema, pravilne primjene gline te promatranog predmeta s plaže. Rasprava se odvija grupno. Učiteljica usmenim upitnikom provjerava zadovoljnost učenika vlastitim radom (samovrednovanje). Nakon što je analiza gotova, učiteljica moli učenike da ostave svoje radove sa strane kako bi se osušili.</p>	<p><i>Samovrednovanje</i></p> <p>Učenik uspoređuje svoj rad i rad drugih učenika iz razreda čime prati napredak i uspješnost u rješavanju likovnog problema.</p> <p><i>Vršnjačko vrednovanje</i></p> <p>Učenik uspoređuje međusobno i ostale učeničke radove te uočava razlike u interpretaciji likovnih pojmova.</p> <p><i>Refleksija</i></p> <p>Procjenjuje se stupanj zadovoljstva u provedenim aktivnostima, potiče se i samokritičnost u svrhu procjene što se moglo bolje načiniti.</p> <p><i>Prezentacija</i></p> <p>Učenički uradci se izlažu u učionici na za to predviđenom prostoru.</p>
<p>Plan ploče</p>	

Prilog 2. Priprava druge likovne radionice

STUDENT: Nika Liović	Modul: odgojne znanosti	Razred	Datum
PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA LIKOVNE KULTURE		3.c	26.4.2023.
<p>Tema: Svijet u meni: učenik kroz likovno ili vizualno izražavanje istražuje i izražava svoj svijet osjećaja, misli i stavova. Vrijeme trajanja: 1 – 2 školska sata</p> <p>Odgojno – obrazovni ishodi: A. Stvaralaštvo i produktivnost OŠ LK A.3.1. Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem interpretira različite sadržaje. OŠ LK A.3.2. Učenik demonstrira fine motoričke vještine upotrebom različitih likovnih materijala i postupaka u vlastitom likovnom izražavanju.</p> <p>B. Doživljaj i kritički stav OŠ LK B.3.1. Učenik povezuje likovno i vizualno umjetničko djelo s osobnim doživljajem, likovnim jezikom i tematskim sadržajem djela. OŠ LK B.3.2. Učenik uspoređuje svoj likovni ili vizualni rad i radove drugih učenika te opisuje vlastiti doživljaj stvaranja.</p> <p>Ciljevi sata (podishodi): Kognitivni: učenik razlikuje različite vrste tekstura te usvaja rad glinom prilikom izrade vlastitog predmeta. Prisieća se postupaka korištenja likovnih materijala i tehnike.</p> <p>Psihomotorni: učenik razvija kreativnost i originalnost tijekom stvaranja svojega rada. Potrebno je planirati vrijeme namijenjeno za stvaranje likovnoga rada.</p> <p>Afektivni: učenik razvija estetsko i kritičko mišljenje te formira uvjerenja i stavove. Učenik stječe pozitivne radne navike i svojim znanjem argumentirano vrednuje svoj rad kao i radove ostalih učenika. Dolazi do razvoja samopouzdanja i neovisnosti.</p> <p>Povezanost s ishodima drugih predmeta: OŠ HJ A.3.6. Učenik razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na komunikacijsku situaciju.</p>		<p>NAČINI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. prema promatranju 2. nakon promatranja 3. prema sjećanju 4. prema zamišljanju 5. prema izmišljanju <p>OBLICI RADA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Frontalni 2. Individualni 3. Rad u parovima 4. Grupni <p>NA STAVNE METODE:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Analitičko promatranje 2. Demonstracija 3. Razgovor 4. Usmeno izlaganje 5. Metoda scenarija 6. Rad s tekstom 7. Kombiniranje 8. Variranje 9. Građenje 10. Razlaganje <p>NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Reprodukcijska 2. Izravno umjetničko djelo 3. Prirodni oblici 4. Načinjeni oblici 5. Power Point 6. Tablet, PC 7. Fotoaparati 8. Fotografije 9. Grafoskop 10. Televizor 11. Video 12. Ploča, kreda 13. Ostalo: 	
<p>NASTAVNA JEDINICA</p> <p>Likovno područje: modeliranje i građenje Likovni pojmovi: odnos mase i prostora; tekstura Motiv: zvukovi prirode (nevizualni) Likovni materijali i likovne tehnike: zaštita za stol, zaštita za odjeću, bijeli papir, posuda za vodu, voda, spužva, drveni štapići, čačkalice, slamke, papirnati ručnik, žica za glinu, glina Digitalni alati: Power Point prezentacija Nastavno sredstvo – reprodukcija: /</p>			

Artikulacija nastavnog sata	
Aktivnosti učitelja i učenika	Praćenje, vrednovanje, prezentacija
<p>1. Uvodni dio: <i>Priprema</i></p> <p>Učenici na početku sata pripremaju potreban pribor (zaštitu za stol, zaštitu za odjeću, bijeli papir, posudu za vodu, vodu, spužvu, drvene štapiće, čačkalice, slamke, papirnati ručnik), a učiteljica im pomaže u pripremi pribora i mjesta za rad. Učiteljica ponovno na za to predviđenoj klupi priprema glinu i žicu za glinu. Radit će individualno, svaki učenik na svome mjestu. Zatim slijedi objašnjenje da će ponovno raditi tehnikom gline. Učenike se prisjeća na upotrebu materijala te na površinu, vlažnost, detalje i kompaktnost tijekom rada glinom, kao i na razne načine oduzimanja, dodavanja i modeliranja. Radovi se modeliraju na podlozi – bijelom papiru.</p>	<p>Vrednovanje kao učenje i vrednovanje za učenje:</p> <p>Učenici prepoznaju i opisuju različite mogućnosti likovnog izražavanja likovnim pojmovima iz konkretne nastavne jedinice.</p>
<p>2. Srednji dio: <i>Motivacija</i></p> <p>Naglasak druge likovne radionice postavljen je na izražavanju tijelom te aktiviranju mašte i kreativnosti stvaranja. Ponovno se provode dramske igre i vježbe u motivaciji učenika. Učiteljica čitavu radionicu vodi na čakavskom narječju.</p> <p>Učiteljica podsjeća učenike na likovne probleme s prethodne likovne radionice. Učenici promatraju svoje radove i ističu na njima prisutne teksture te kako su ih dobili. Promatra se odnos mase i prostora.</p> <p>Prvo se provodi vježba <i>ljetna kiša</i>. Učenici su u formaciji kruga zajedno s učiteljicom koja daje upute za svaki korak. Ugođaj ljetne kiše dočarava se pomoću četiri različita zvuka koji se jedan po jedan lančano prenose u krugu (1. trljanje dlana o dlan, 2. pucketanje prstima, 3. naizmjenično tapšanje lijeve i desne natkoljenice, 4. toptanje nogama o pod.). Učiteljica započinje svaki novi zvuk. Jedan po jedan, svaki zvuk radi puni krug, odnosno počinje i završava s učiteljicom koja, nakon što prvi zvuk zatvori krug, uvodi idući zvuk. Svi učenici ponavljaju zvuk dok se cijeli krug ne zatvori. Nakon zadnjeg zvuka slijedi stišavanje kiše, odnosno, ponavljaju se svi zvukovi počevši od četvrtog prema prvom. Na kraju se u posljednjem krugu i tišina lančano prenosi do posljednjeg učenika. Iduća vježba je kombinacija <i>stvaranja zvuka na temu prirode, zvučne slike i kipova</i>. Učiteljica na PPT prezentaciji reproducira zvukove prirode (vjetar, udaranje morskih valova o obalu i pijesak, cvrčke, kišu i grmljavinu). Učenici zatim pokretima tijela i zvukom trebaju prikazati ono što su čuli. Sluša se i oponaša jedan po jedan zvuk. Mogu oponašati ili samostalno kreirati zvukove prirode. Učiteljica zadaje oponašanje i kreiranje: 1. more, 2. doticanje pijeska i mora, 3. galeb, 4. ljetno nevrjeme, 5. bura, 6. cvrčak. Nakon odrađenih dramskih igara i vježbi, učenicima se daju daljnje upute za rad te svatko uzima komad gline.</p>	<p>Praćenje:</p> <p>Za vrijeme rada, učenici povremeno odgovaraju na pitanja učiteljice kojima ih se potiče na refleksije tijekom istraživačkog i stvaralačkog procesa te na raspravu o rezultatu rada. Učiteljica prati aktivno sudjelovanje, samostalnost, samoinicijativnost, komunikaciju i suradnju, toleranciju i doprinos tijekom rada.</p>
<p>Najava zadatka: Danas ćemo glinom modelirati i graditi zvukove prirode pomoću odnosa mase i prostora te teksture. Tko će (nam) ponoviti?</p>	
<p>3. Završni dio: <i>Analiza i vrednovanje</i></p> <p>Kada su učenici završili s radom, donose svoje radove na predviđenu klupu. Učiteljica svakom učeniku daje izrađeni pisani upitnik odmah po završetku modeliranja i građenja. Učenici individualno ispunjavaju upitnike i iste predaju učiteljici. Nakon što su svi ispunili upitnik, ukratko se ponavlja što je bio zadatak. Zajedno se razgovara o izloženim radovima te se daju konstruktivne kritike i pohvale ovisno o stupnju uspješnosti prikazivanja likovnih problema, pravilne primjene gline te prikaza zvukova prirode. Rasprava se odvija grupno. Učiteljica</p>	<p><i>Samovrednovanje</i></p> <p>Učenik uspoređuje svoj rad i rad drugih učenika iz razreda čime prati napredak i uspješnost u rješavanju likovnog problema.</p> <p><i>Vršnjačko vrednovanje</i></p>

<p>ponovno usmenim upitnikom provjerava zadovoljnost učenika vlastitim radom (samovrednovanje). Nakon što je analiza gotova, učiteljica moli učenike da ostave svoje radove sa strane kako bi se osušili. Radovi prve i druge likovne radionice izlažu se u izložbeni prostor.</p>	<p>Učenik uspoređuje međusobno i ostale ueničke radove te uočava razlike u interpretaciji likovnih pojmova.</p> <p><i>Refleksija</i></p> <p>Procjenjuje se stupanj zadovoljstva u provedenim aktivnostima, potiče se i samokritičnost u svrhu procjene što se moglo bolje načiniti.</p> <p><i>Prezentacija</i></p> <p>Učenički uradci se izlažu u učionici na za to predviđenom prostoru.</p>
<p>Plan ploče</p>	

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je diplomski rad „Glina kao likovni materijal u primarnom obrazovanju“ izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su navedeni u literaturi.

(vlastoručni potpis studenta)